КООПЕРАТИВНА РЕСПУБЛИКА
ЕКОНОМІЧНО-СУСПІЛЬНИЙ МІСЯЧНИК—ЛЬВІВ

CO-OPERATIVE REPUBLIK
Ukrainian Monthly Review — Lwiw Poland

Ч. 3.
БЕРЕЗЕНЬ
1934.
РІЧНИК VII.

НА ОКРАЮ ДНІВ.

ДАНАЙСЬКИЙ ДАР.

Коли з уст противників большевизму чуємо нераз фразу про повну ідейну безплодність цього руху, який „нічого не дав світу“ — то в світлі подій останніх часів це вже не відповідатиме правді.

Безумовно в минуле вже одійшов час, коли Европа й Америка засаднично відхиляли все що йшло з совітської імперії.

Перше, що в Европі почало прийматися і находити наслідувачів — це диктаторські, терористичні методи управління державою, від яких Европа вже давно відвикла (бо навіть царський режім в Росії був мякший). Вже в 1922 році большевизм найшов собі наслідувача в нищенні демократії — в особі італійського фашизму.

Правда, пізніші роки — аж до світової кризи — не дали відчути впливу большевизму на інші ділянки життя. Але кілька літ кризи, тої господарської катастрофи, яка довела деякі національні господарства на край пропасти — приспорили учнів большевизмові також в господарській ділянці.

Маємо на думці чимраз сильнішу в деяких країнах Европи тенденцію до скріпленого державного інтервенціонізму у господарські справи громадян та досить вже популярну в Европі ідею практичної „пляновости в господарстві“. Державний інтервенціонізм в деяких країнах прибирає навіть форми етатизму, це є прямого удержавлювання і то цілих ділянок господарства. На перший огонь, звичайно, йде зовнішна торговля.

Правда, що до зовнішньої торговлі, то завжди існує „річевий“ арґумент: мовляв без того не дійде країна до господарської самовистарчальности, до плянової розбудови всіх ділянок свого господарства, а це в сьогоднішніх непевних часах, при постійній загрозі війни, є політична необхідність. Дарма, що всі з тим погоджуються, що торговельне відокремлення від сусідів веде до здорожування життя, примушує до нових великих інвестицій капіталів, замість того щоб їх ужити на споживання, на культурне піднесення і под.

Але вслід за зовнішньою торгівлею приходить і внутрішній торговельний оборот, ба навіть виробництво. Від „внешторгу“ приходимо помалу до „пятиліток“, в тій чи іншій формі й до „хлібозаготовок“ і т. д. Примусово хочуть вчити господарности хлі-

бороба, з гори від бюрка приписуючи йому, що, де і як засівати, кому і за які гроші продавати свій продукт, то-що. Можливо, що колись почнуться такі самі плянування і в ділянці промислу. Покищо це благо має спливати на хлібороба; очевидно тому, що це чинник з меншою відпорністю. Як практичну ціль плянування, наводиться необхідність зменшування продукції в деяких ділянках.

Що народнє господарство потребує свідомої орґанізації, не такої, яку йому ніс картельний капіталізм, але орґанізації орієнтованої суспільно — про це вже нині, в пятім році кризи, мабуть ніхто не сумнівається. Але чи цею орґанізацією має бути сталінський пятилітизм, хлібозаготовки, диктування цін державою і т. д. — в це ми не віримо і не повіримо, поки перед нашими очима міліони людей вимирають з голоду під рукою того-ж Сталіна.

Треба остерігати в час Европу перед несвідомим прийманням данайських дарів совітського державного бюрократизму. Недавно підручний тогож Сталіна, п. Каґановіч, наводив приклад, що на запит, як сіяти якусь рослину — по кількох місяцях канцелярської волокити колгосп одержав відповідь про те, як сіяти... аж 27 родів рослин, але між ними не було якраз тої, про яку питали... „Пляново" розміщені трактори у значному відсоткові ржавіють по ріжних МТС—бо не використовуються, як було пляновано. Нехай керманичі европейських держав простять Гітлерові його гріх наслідування сталінських метод і нехай оставлять самому громадянству турботу за доцільну орґанізацію свого виробництва і товарообміну.

Добровільне кооперативне гуртування — ось єдина творча і небюрократична орґанізованість, хоч і не прикрашується модними і так багато обіцюючими прапорчиками примусової „пляновости". Тут пляновість є в кости і крові, а лад і порядок випливає із самої суті орґанізаці..

Хто-ж убиває ту єдину правдиво орґанізуючу суспільну силу — той на ділі працює для збільшення господарського хаосу.

НОВЕЛІЗАЦІЯ КООПЕРАТИВНОГО ЗАКОНА.

В хвилині, коли складається це число нашого журналу, в соймі обговорюється і вирішується урядовий проєкт змін кооперативного закона. Кооперативне громадянство поінформоване про головні точки проєктованих змін: одні йдуть в напрямі скріплення внутрішньої контролі і відповідальности органів кооперативи, другі дають великі можливости державної інтервенції в життя кооператив та їх надбудов. Всі засоби, яких кооперація могла вжити для злагіднення цеї другої, зовнішньої інтервенції — були вжиті кооперативами всіх напрямків і національних груп. Те, що остаточно набере сили права — це буде очевидно тим обєктивним фактичним станом, з яким ко-

операції прийдеться надалі рахуватися. На комісії і на пленумі сойму відкинено майже всі постуляти, які ставив польський кооперативний рух на свойому зїзді, а також українська кооперація.

Таким чином правне положення кооперації нагло змінюється на гірше. На жаль — погіршуеться тільки її положення, бо інші форми господарських згуртувань (акційні спілки, спілки з обм. відповідальністю і т. д.) не тратять нічого зі своеї автономії.

Обовязком кооператорів буде і надалі: все і всюди, при яких би то не було правних і фактичних умовах, вірити в спасенність правдивих кооперативних метод і засад та старатися їх здійснювати в практичній роботі. Ідеал самоорґанізації споживачів і дрібних продуцентів, що присвічував творцям кооператиного руху, ідея самоуправи, висловлена кличем „берім свої справи у свої власні руки“ — скорше чи пізніше оправдає себе як найуспішніший принцип в орґанізації господарства.

ЯКБИ ТАК ЗРОБЛЕНО З УСІМИ...

Останній випуск урядового статистичного вісника дає черговий перегляд цін промислових виробів (на жаль — знову не всіх).

В тому зіставленні — крім інших — цікавить нас позиція „цемент“. В р. 1928 ціна цементу за 100 кґ. була 7.13 зл.

В січні 1934 — ціна упала на 2 зл. 30 ґр.!

Це наслідок розвязання цементового картелю.

На жаль — більше таких потішаючих позицій не знаходимо. Вугіль, залізо, нафта, потасова сіль і т. д. пишаються цінами мало що меншими як ціни 1928 року. Що підошвяна шкіра коштує за 1 кґ. 3.80, хоч у 1928 р. стояла 9.64 — це вже річ відома, що ця знижка мала місце тому, що не було в цій ділянці картеля. Що упали ціни міді, бавовни, вовни і под. — це наслідок тої обставини, що цих сирівців в Польщі не має і вони довозяться з загрниці по демпінґових цінах.

Чи не можнаб поговорити з панами від заліза, нафти, вугля, цукру і т. д. в подібний спосіб, як це зроблено з цементовим обєднанням?

Тоді поборювання крізи йшлоб куди лекше і успішніше!

ЯК КОРЧИТЬСЯ ТОРГОВЕЛЬНИЙ І ПРОМИСЛОВИЙ РУХ.

„Wiadomości Statystyczne“ з 15. лютня ц. р. приносять зіставлення викуплених промислових і торговельних свідоцтв на 1934-й рік. Вартість зіставлення в тім, що до цифр за 1934 рік подані теж порівнюючі дані за роки 1932 і 1933. Свідоцтва поділені на дві групи: промислові і торговельні. Цифри подані двояко: після воєвідств і після районів торговельних палат.

Загально в цілій Польщі рік 1933 дав навіть більшу цифру викуплених свідоцтв, як рік 1932 (з 272.137 на 277.501). Але на 1934 рік викуплено вже тільки 169.724 свідоцтв.

Але на території, заселеній Українцями не було так. В области львівської торговельної палати (трьох галицьких воєвідств) викуплено в р. 1932 всіх свідоцтв 46.761, в р. 1933 вже тільки 42.157, а на 1934 рік всього 35.346...

Головний відсоток зменшення паде очевидно на торговельні підприємства. — Торговельних свідоцтв викуплено у львівському воєвідстві на 1932 рік 21.751; в 1933 р. — 17.871, а на 1934 рік 14.988. — В станиславівському цифри по роках такі: 9.636, 8,606, 6.563. В тернопільскому: 9.816, 9.217 і 7.401. Волинь має далеко менші страти: 10.844, 10.887 і 9.872.

Число промислових підприємств зменшилося передовсім у львівському воєвідстві (5.693, 5.388 і 4.988). В тернопільському рік 1933 дав зріст (з 2.359 на 2.500), а 1934 спад: 2.145 свідоцтв. Зате Тернопіль на загал все таки упромисловлюється; його числа такі: 1.566, 1.853 і 1.651.

СТАН ЦІНОВИХ НОЖИЦЬ.

Інститут досліду господарської конюнктури і цін оголошує стан цін в Польщі в останньому чвертьріччу 1933 року.

Вказник гуртових цін сільських продуктів виносив пересічно **40.1%** у відношенні до 1928 року. Перед роком, в останньому чвертьріччі 1932 року стан був 42.1%.

Вказник цін промислових виробів, які закуповує хлібороб був в останньому чвертьріччі 1933 р. — 71.9; в кінці 1932 року він виносив 77.6.

Порівнання обох тих вказників показує, що тепер відношення цін дещо корисніше для хліборобства, як було перед роком, в наслідок відносно більшого здешевіння промислових виробів, ніж рільних. Однак мимо тої невеликої поправи розбіжність між обидвома вказниками дуже велика, а покривдження хліборобів дуже болісне. Промисл мабуть не здає собі справи з того, що скубучи село нині, тим самим підриває своє „завтра“, можливість своєї власної розбудови. Вбоге село не може бути таким відборцем продуктів промислу, якби могло і повинно бути.

РОЗМОВИ ПРО ДЕВАЛЮАЦІЮ ПОЛЬ. ЗЛОТОГО.

Реформа валюти в найблищому сусідстві Польщі — Чехословаччині викликала зрозуміле хвилювання умів в Польщі. Вже йде жива пресова дебата на тему: Треба чи ні Польщі наслідувати Чехословаччину?

На всякий випадок не завадить вже тепер бути приготованим і розважити всі можливости, мимо рішучих заперечень

з боку уряду. Зниження золотого парітету своєї валюти або навіть відхід в нього — це добре право кожної держави і практикувалося нераз в історії. Річ в тім, які з того будуть наслідки?

Девалюація без інфляції, а тим самим і без підвишки цін на внутрішньому ринку — автоматично збільшує шанси експорту даної держави, бо для заграничного імпортера товар калькулюється відразу дешевше. Таку девалюацію вдалося перевести в Анґлії 1931 р. і вона вийшла країні на здоровля. Але — хто може заручити, що те саме вдасться і в другій державі? Рузвельтова реформа потягла за собою звижковий рух цін в Спол. Державах, який знову утруднив ситуацію експорту. Бо навіть при відсутности інфляції —. ніхто не заручить, чи сам факт обниження курсу валюти не викличе недовіря до неї?

Польща при девалюації злотого моглаб дещо оживити свій експорт. Але ця користь може пропасти в разі загальної звижки внутрішніх цін. Правда — при такій звижці зискалиб злотові довжники (без забезпечення в золоті!), в першій мірі отже задовжене селянство, яке продавалоб свої продукти по вищій ціні і моглоб почати сплачувати довги. Але втратилиб вірителі, між ними в першій мірі держава, як власник найбільших банкових установ.

В разі інфляції потерпілиб також усі ті верстви, що працюють наємно, бо ледви чи їх платні пішлиб у горі рівнобіжно зі зростом цін...

ПРЕЗИДЕНТ РУЗВЕЛЬТ ПРО СВОЇ РЕФОРМИ.

Дня 15. січня президент Рузвельт виступив з прилюдною заявою про свої дальші фінансові пляни. Одно з головних місць у заяві займає справа викупу золота, що находиться в державі.

Рузвельт є того погляду, що в добі кризи свобідний внутрішній оборот золотом не тільки зайвий, але навіть небажаний. Рухи золота у більших скількостях можуть бути потрібні лише для реґулювання сальд в міжнародньому обороті. Тому, на думку президента, треба перенести на державу право власности цілого золота, що находиться в її межах і є власністю американських громадян. За це золото його посідачі дістануть заплату у спеціяльних посвідках (цертифікатах). Цертифікати ці будуть: доляр за доляр — й ґарантовані тим запасом золота, що находиться у скарбі. Вага і ціна золота, здепонованого за кожний доляр, буде означуватися час до часу. В разі обнижки вартости золота як і в разі його звишки — страта чи зиск з цього приводу припаде вже очевидно державі.

Зібране таким чином золото має бути підкладом для американської валюти. Одначе мимо того Рузвельт не вважає, щоби вже настав час для стабілізації курсу доляра, для означення золотого парітету доляра (себто: кілько золота міститься

в однім долярі). Обовязуюче тепер законодавство дає президентові право знизити парітет доляра до 50% первісної висоти. Рузвельт думає, що можна буде вернути до парітету вищого як 60% давьої висоти.

На знижці курсу доляра скарб заробив поважні суми (бо ж як відомо, банкноти це зобовязання скарбу перед суспільством; коли вартість банкнотів менша, то значить, що і зобовязання скарбу менші).

Рузвельт пропонує, щоби з тих зисків утворити фонд з 2 міліярдів долярів, призначений на закупно і продаж золота за заграничні девізи та на закупно і продаж американських процентових паперів.

Далі президент С. Д. поручає вживати срібла для биття монет.

В світлі фактичних обставин плян Рузвельта виглядає ось як:

До перебрання є кругло золота за 4 міліярди долярів. Ціна перебрання виносить 20,67 дол. за унцію золота. Якби ціна золота знизилася (значить вартість доляра піднялася), то тоді уряд мав-би випустити нові посвідки за перебране золото, вже на меншу суму долярових одиниць. Фактична мета уряду є: через заняття всього штабового і монетарного золота дістати до своїх рук засіб для реґулювання ціни золота, а тим самим і курсу доляра.

Економічна преса ставиться поки що з резервою до нового потягнення американського президента. Преса великого промислового світу більше холодно, ніж тепло. Вона не може Рузвельтові простити його кодексів праці, які засягнули глибоко в господарку приватних підприємств.

ДАЛІ ПО ЛІНІЇ РУЗВЕЛЬТА?

Часописи доносять, що в Спол. Державах носяться з думкою ще дальших посунень в тім напрямку, який указав президент Рузвельт своїми „кодексами праці“. Один визначний промисловець мав виступити з пропозицією, щоби в текстильному промислі робітник працював в тижні 36 годин (6 годин денно), причім платня малаб остати такою самою, як за дотеперішніх 7 годин. Після обовязуючого досі кодексу праці текстильного промислу тиждень праці робітника мав виносити 40 годин, а фабриці вільно було працювати тільки на 2 зміни. Згідно з новим проектом фабрика моглаб працювати і на 3 зміни. В наслідок такої реформи моглоб дістати працю знову богато безробітних (ґазети подають, на наш погляд, сумнівну цифру — 13 міліонів осіб).

Як не як — а нема сумніву, що в цій точці плян Рузвельта іде по правильній лінії. Яка-б не була доля інших, прим. валю-

тарних реформ його уряду, то сама думка зменшення годин праці людини при не зменшенім заробітку є зовсім льоґічна і раціональна (хоч для підприємців це означає зменшення їх доходів). Треба признати американським підприємцям, що вони на загал льояльно підчинилися вимогам життя і розуму, хоч очевидно не добровільно. В іншій країні — не виключене, що сама думка про таку реформу привелаб світ капіталу до думки про насильний опір, якийсь пуч, тощо.

ЗНИЖЕННЯ ЗОЛОТОГО ПАРІТЕТУ В ЧСР.

Найблищий сусід Польщі, Чехословацька республика, рішилася на валютарну реформу. Премєр міністрів п. Маліпетр заповів, що уряд приступить до радикальніших средств у боротьбі з крізою, не уступаючись навіть перед обнижкою вартости гроша. Не значить це, що чеська корона малаб взагалі втратити звязок зі золотом (як це покищо є в Спол. Державах); має бути зменшена тільки рівновартність паперової корони в золоті. (Дотеперішнє відношення було: 1 кч. = 44.58 міліґрамів золота).

Ціллю цеї реформи після слів міністра, має бути оживлення внутрішнього і зовнішнього торгу; для тої цілі треба зрівнати валюту з валютами інших держав, які підлягли знижці курсу. В ніякому разі не думає уряд вступити на шлях інфляції. Реформа валюти, переведена розумно і розважно, не мусить спричинити у внутрішньому господарському житті ані заколоту, ані перевороту, ані не може мати впливу на грошеві вклади. Досвід інших держав показав, що о скільки зниження парітету не йде в парі з інфляцією, то воно не приводить звижки цін і здорожіння.

Міністр є свідомий того, що сама валютарна реформа не усуне всіх джерел недомагань; вона буде тільки малим причинком до оздоровлення відносин. „Знаємо, що чини диктує звичайно сама ситуація. Ситуація свідчить, що відносини самі вже вступили на шлях природнього оживлювання господарства та що в світі робляться останні підготовчі заходи для міжнародного вияснення також у валютарній ділянці“. — Після незначних змін в уряді, вартість чеської корони знижено на $^1/_6$ її дотеперішньої вартости.

БЮДЖЕТ СРСР.

Бюджет СРСР на рік 1934 ухвалено на засіданні ВЦИК-а в грудні 1933 року. Як відомо — бюджети СРСР обіймають не лише доходи і видатки державного апарату в тісному розумінні, але також бюджети всіх державою ведених господарських установ і підприємств. Тому цифри бюджетів надзвичайно високі, виявляючись у десятках міліярдів рублів.

На 1934 рік бюджет доходів виносить 48,7 міл. рублів, а по стороні видатків 47,2 міл. рб.

В 1933 році фактичні доходи виносили 39 міліярдів рб. (преліміновано 35 міліярдів); росходи 36 млрд (преліміновано 35,2 млрд.).

Бюджети СРСР ростуть з року на рік надзвичайним темпом, в міру того, як держава захоплює щораз ширші области господарства, а також у звязку з ростом цін і обнижкою вартости гроша. Ось перегляд бюджетів СРСР:

	Прибутки	Видатки		Прибутки	Видатки
1922/23	1,5	1,5	1932	27,5	27,0
1927/28	6,5	6,5	1933	35,0	35,2
1931	23,7	23,0	1934	48,7	47,2

(„П. Ґ.“).

ПРОЦЕС — ЯКИХ МОЖУТЬ БУТИ ТИСЯЧІ.

Перед львівським судом відбувається саме карний процес проти шайки лихварів із Звенигороду під Львовом, під проводом Парнеса, які наче клясичні павуки обмотували селян з цілої околиці та неймовірними штуками приходили в посідання їх ґрунтів. Лише припадкові завдячуємо, що справа опинилася перед судом. Цим припадком — це добра воля кількох інтеліґентних людей зі села, головно учителя, які підгляділи штучки лихварів і зібравши матеріял, передали його судовим властям. Акти того процесу варті того, щоби були видруковані, як окрема брошура, і розповсюджені в масах, як практичне поучення про небезпеку лихви та про те, якими вона воює засобами.

Та одна річ заслуговує на відмічення: що таких процесів у нас не відбувається більше. Те, що приходиться чувати з уст практиків-кооператорів майже що днини — це матеріял, який аж проситься для того, щоби з нього робити прилюдний ужиток. Коли можна б хоч цею дорогою припинити в дечім той розбій, що управляється по наших селах, то чому цього не робити?

Кооператори повинні прикласти рук до витягнення на денне світло більше Парнесів нашої країни.

Просимо П. Т. Передплатників відновити передплату за „Кооперативну Республику“ на 1934 р., а пп. Післяплатників теж вирівнати залеглости.

Адміністрація.

На марґінесі світової крізи і боротьби з нею

Причиною всесвітньої крізи (якщо хочете назвати її цими двома словами) є безладдя і нерівномірність капіталістичної продукції й розподілу. Одначе в двох словах очевидно не можна представити всеї складности сучасної крізи, через яку терпить не лише промисловість, але і сільське господарство, — крізи, яка витворила величезну армію поверх 30 міліонів безробітних пролетарів.

Коли головною причиною попередніх кріз була перепродукція і неможливість збуту такої великої кількости продуктів промисловости, то основною причиною теперішньої крізи є нерівність розділу суспільних дібр і спричинене цим недостаточне споживання продуктів сільського господарства й промисловости.

В промислових краях, отже тимсамим краях більшої соціяльної нерівности — напр. в Німеччині, Великобританії і Злучених державах Північної Америки, — крізу і безробіття відчувають остріше, чим в рільничих державах. В державах, де більшість населення творять дрібноземельні селяни, де мало промислового пролетаріяту, до яких-то держав належить передусім Франція, крізу перебудуть лекше, чим в державах, в котрих сільське господарство відограє малу ролю.

Нам можуть відповісти, що нинішня кріза діткнула не тільки промисловість, але й сільське господарство. Це правда! Одначе в сільському господарстві вона не спричинила такої армії безробітних, що моглаб стати небезпечною для загального порядку. Крім цього продукти сільського господарства, а передусім хліб, з конечности більше споживаються, чим продукти промисловости. Коли збільшуються доходи населення, то це виявляється передусім у зрості запотребування товарів першої потреби, що їх дає сільське господарство.

Теперішній розділ приходів, а тому і суспільних дібр — далекий від справедливости. Розвиток капіталістичної промисловости і торгівлі довів до концентрації суспільних дібр і майна в руках відносно невеликої частини населення. Промислові держави з великими містами збільшили пропасть між богатими й бідними. Цей контраст пхає пролетарів до революції і насильного розділу майна, чим одначе годі розвязати соціяльне питання. Приклади доказують, що насильство і грабунок дають у висліді не спокій і порядок, а загальну бідність. Краї малої власности, передусім малоземельної, як наприклад скандинавські, деякі балканські і балтійські держави, Швайцарія, Чехословаччина, Франція, Бельгія, Канада і Австралія є переважно державами мирного соціяльного розвою й добробуту.

На рівні з економічними причинами всесвітньої крізи, від-

гравають ролю також фізіольоґічні, моральні і політично-адміністраційні причини.

Зріст населення, що обмежує можливости зарібку, є одною з причин крізи. При плодженню дітей мало застановляються над цим, чи є для них місце. Впрочім може ще і місце знайшлобся, але люде не розуміють цього і шукають легкого хліба, як: державна служба, торговля і вільні професії. Анґлійський економіст Мальтус твердив, що зріст населення не йде в парі зі зростом дібр. Це твердження тепер, як бачимо, не відповідає правді: продукція так зросла, що фабриканти хочуть її зменшити, а сільські господарі і торгівці нищать декотрі продукти, наприклад каву, щоби підвищити їх ціну[1]).

Серед психольоґічних причин головну ролю грає невдоволення, що огорнуло всі кляси населення. Наші батьки мали менше, але були більш вдоволені і більш життерадісні від нас. Це невдоволення спричиняють не лише гірші умовини життя, але й все більше відчування нерівности і браку ідеалів. Теперішній промисловий робітник, обезпечений державою від слабости, випадків, старости і безробіття, що користується всіми удогіреннями міста — більш незадоволений, як селянин. Чи це не свідчить, що гіпетрофія промисловости і міського життя шкодить людям? Людськість переживає тепер не тільки економічну, але й моральну крізу.

Европі шкодить передусім велика кількість держав[2]), котрі стараються все більш відділитися одні від других. В теперішній час є війська більше, чим було до війни; передусім в малих державах. А на це зужитковується богато грошей. Нестійність політичного положення в Европі примушує й дрібні держави узброюватися.

Податки ростуть чимраз то більше і це, без сумніву, впливає на ціну предметів першої потреби.

З другої сторони протекціонізм надзвичайно розвивається, і одні держави відгороджуються від других китайським муром мит.

Держави штучно плекають навіть такі галузі промисловости, яких коштовність дуже висока. Цим змагають вони до повної господарської незалежности. Товарообмін дуже утруднений.

---

[1]) Що до цього — порівн. працю проф. В. Генкельмана: Рух населення і світова торговля збіжям (в 11. ч. Бюлетеня Міжнар. Аґрарного Інституту в Римі). (Реф. в „Українському Аґрономічному Вістнику" ч. 1. Львів, 1934, ст. 83—86). — Ред.

[2]) Не поділяємо цієї думки автора, уважаємо її наскрізь хибною. Не скількість держав сама по собі, але брак нормальних взаїмовідношень, співжиття між державами є обставиною, що ділає в напрямі, поглиблюючім крізу, про що говорить далі й сам автор. — Ред.

Пашпорти, що до війни існували тільки в Росії, тепер є всюди. Колиб Европа була федерацією держав, можнаби в ній жити спокійно і дешево, тому що властиво нема товарів, яких бракувалоб, а бракує тільки раціонального їх розділу. Купна здібність мас не збільшилася — тому, що дуже богато майна тратиться на непродукційні цілі.

Дуже важну ролю в зрості крізи відграє спекулятивний капітал, а по части банки. В Европі є ще багато необробленої землі, напр. на полудні Франції; не можна однак дістати грошей на наводнення — тому тільки, що тут капітал не досить заробляв би. Капіталісти не беруть під увагу корисности такої праці, бо працюють виключно для зиску.

Продукуються в необмеженій кількости алькоголеві напої, перфумерія, папіроси, наркотики і т. д. тому, що це все приносить більший процент. Колиб можна безкарно доставляти населенню Европи опіюм і інші наркотики, то капіталісти займалисяб і цим ділом.

В нинішній державі капітал займає місце господаря, в той час, коли повинен займати місце слуги. Капітал так, як вогонь: може бути корисний і шкідливий. Вогонь служить для огріття і приготовання їди, але може знищити і спалити все.

Рівночасно з цим, як існує багато посередників, всюди існує й дуже багато банків. В часі нинішньої крізи заломалося багато банків (в Америці і Европі), головно ті, що займалися явно спекуляцією. Але в дійсности — чи потрібно аж стільки банків?

Нинішні люди шукають легких занять, щоби скоро збогатіти. Заняття в банках, торговля, державна і військова служба, політика — це улюблені заняття. Навіть ті, що живуть на селі і мають найбільш приємне заняття, мріють про те, щоби переїхати до міста.

А у великих містах є повно людей, що ведуть життя паразитів і вони, ці міста, є осередками безробіття, зависти, злоби, боротьби за існування і проступків. Забуто вже приказку, що, як селянин має гроші, то мають їх всі. Міське населення, що зростає з кожним днем, не в силі само удержати і торговлі і промисловости. Люди шукають теж нових ринків збуту за границею, але забувають, що ринок збуту цілком близько, а ним є селянин, що потребує прихильної обслуги, а не хоче бути тільки жертвою міських професій.

Сільсько-господарська продукція, в супереч промисловости, може унезалежнити селянина від міста. В гіршім випадку рільництво може існувати навіть без промисловости і торгівлі, але ці останні — згинулиб без рільництва. Великий китайський релігійний вчитель Конфуцій порівняв рільництво з корінням і пнем дерева, а промисловість і торгівлю з галуззям і листками.

Коли захворіє коріння, тоді всихають галузі й галузки. Разом з деякими економістами німецький вчений Вернер Зомбарт, що відзначається майже ґеніяльною інтуіцією, каже, що в будуччині визначну ролю відограватимуть селяни і ремісники. Автор цих рядків зовсім годиться з проф. Зомбартом відносно ролі селян і звертає головну увагу на оброблювання землі і садівництво. В такім великім місті, як Берлін, вже думають про т. зв. „міського селянина“, т. зн. про влаштування таких районів міста, де робітники і служба займалисяб побіч свого звичайного заняття ще й садівництвом та огородництвом.

Нинішня кріза глибша від усіх попередніх, бо вона не тільки економічна, але й моральна. Війна та революція пірвали звязок солідарности між народами і клясами. Яканебудь нова релігія[3]), або ідеалістичний світогляд моглиб помогти народам очиститися і вийти з цього положення, але така ідеольоґія ще не народилася. Що ж до старого християнства, то хтось про нього сказав, що, колиб виповняли його заповіти, то соціяльне питання не існувалоб, бо сусід помагавби сусідові. Війна зробила людей більшими еґоїстами, чим альтруїстами. Стара віра, старі звичаї частинно знищені, а нові ще не повстали.

Але ці всі перспективи не такі страшні, як собі часто уявляють. Якщо давніше престіж зброї стояв так високо, то чому в будуччині не має рівнож високо стояти престіж праці і солідарности? Місце военної чести може зовсім оправдано заняти честь праці. Коли можна умирати за вітчину, то чому не можна навчитися жити для неї і для цілого людства? Людина володіє тепер не тільки землею, але й воздухом. Чому не можна заволодіти собою і побороти свої военні інстинкти?

Ми коротко вказали на деякі причини теперішньої крізи. Богато тяжче є знайти способи боротьби з нею. Ці трудности приневолили визначного французького економіста Шарля Жіда порівняти крізи з постійними явищами природи, як приплив і відплив, літо і зма. Він припоручав як найкращий спосіб пережити крізу — не говорити про неї. Чим менше будемо говорити про крізу, тим лекше вона пройде.

Численні економісти, а серед них двох німецьких професорів, Є. Ледерер і Ю. Гірш поручають, як засіб до зломання крізи — введення плянової господарки. Але коли, як примір такої господарки, має служити плянова господарка Совітів, то ми вяжемо з тим поняттям чим раз, то більше вмішування державної влади в економічне життя. Назвім це, як хочемо: соціялізмом, комунізмом, державним соціялізмом або державним капіталізмом, однак в дійсности в Росії — і деінде — дійде, або

---

[3]) Цей погляд, як і деякі інші, належить уважати за вислів особистих думок автора. — Ред.

дійшло до цього, що предсказував знаменитий соціольоґ Герберт Спенсер в своїй праці „Будуча неволя“: до дивовижного зросту бюрократії і обмеження свободи одиниці. До цього нещастя прилучиться ще друге. Держава, або ці, що сповняють її волю, себто урядники—по більшій части кепські господарі і перехід промисловости й торговлі в руки бюрократії принісби лише зменшення приходів держави. Згадані вище економісти мали на увазі не совітське плянове господарство, але тому, що вони не пояснюють своїх плянів, можна думати, що вони хочуть збільшити значіння влади в напрямі більшого нагляду і контролі над промислом і торгівлею, а також і над розвитком кооперації, яка є власне найприступнішим пляновим господарством, не виключаючим конкуренції.

В численних маленьких державах Европи, залежних від світового торговельного і промислового обороту, є не можливе в жадній формі плянове господарство, бо ті держави, це члени одного тіла, себто Еропи. Заведення плянового господарства булоб лекше, колиб ці поодинокі держави відважилися зєднатися в Обєднані Держави Европи, а тим самим знеслиб зовсім видатки на зброєння, і піднеслиб приходи населення, котре змоглоб купувати більше потрібних корисних продуктів для сільського господарства і промисловости.

Пожиточну ролю держави в будуччині ми бачимо не в поширенні державної промислової і торговельної діяльности, а у вихованні населення й оздоровленню загальної опінії. Конечним є всіми засобами пропаґувати витворення нової сільської цивілізації, бо виключно міська фабрична і технічна цивілізація наражає людство не тільки на постійні крізи, але і на виродження. Владі треба піклуватися селом не менше, як містом, щоби сільське життя зробити приємнішим і здержати втечу з села до міста. Треба теж опікуватися населенням і вибором предметів ужитку. В тім напрямі досі більше робила приватна ініціятива, чим державна, але ще й досі нема достаточної кількости веґетеріянських і протиалькогольних товариств, що пропаґувалиб попит на продукти огородництва і управи ріллі. Тільки деякі держави вступили на дорогу раціоналізації запотребування населення. Так влада в Італії установила тижні споживання винограду і меду з ціллю не тільки пднесення сільського господарства, але й поправи відживлення населення[4]). Дальше можна теж завести безплатне доживлювання безробітних, що підвищилоб ціну на хліб. (В Злучених Державах були випадки, що хліба не було куди дівати і ним палили). Безплатним роздаванням хліба на кошт влади і міських самоуправ

[4]) Здається, що цього рода державні заходи не ведуть до цілі. — Редакція.

можнаби помогти дешево безробітним і бідним і це підвищилоб охоту селянства його продукувати.

Однак найпростішим і дешевим засобом ослаблення крізи є кооп. орґанізація кредиту, продукції, збуту і споживання. Кооперація мало, або й зовсім нічого не жадає від держави, вона не нищить приватної ініціятиви і конкуренції, навпаки бореться з монополями. Вона виховує населення не гірш школи до того, щоби розумно вести хазяйство згідними зусиллями, вона підпирає народню творчість, творячи нові форми, основані на самопомочі і взаїмній допомозі, відмінно від капіталістичних форм, що орґанізуються виключно в погоні за прибутком. Кооперація ставить на першім пляні не зиск, а службу широким масам населення. Теперішня світова кріза — це вислід анархії продукції і розподілу дібр; вона повстала тому, бо капіталісти поставили як найвищу мету: зиск і збогачення. До цього часу людей не виховували в співпраці і взаїмній допомозі. Тепер цего практично вчить їх кооперація і тому вона є головним засобом поборювання кріз.

В. Тотоміанц.

ПРОБЛЄМИ КООП. ОРҐАНІЗАЦІЇ І ПРАКТИКИ

Праця членів управ кооператив для загального закупу і збуту.

В січневім числі „Кооп. Респуб.“ за 1934 р. в коротких словах я зхарактеризував працю персоналу кооператив для загального закупу (крамарів), користуючись фактичним матеріялом, зібраним в часі ревізорського обслідування 80—100 кооператив, членів одного ПСК.

Приступаючи до заповідженої спроби характеристики діяльности членів управ, надзірних рад та контрольних комісій тих-же кооператив, рахую необхідним ще раз застерегтися, що спроба цего огляду не має наміром дати загальної картини урядування в кооперативах, типічної для всіх того роду кооператив, членів Ревізійного Союза.

Спроба ця обмежується висвітленням найбільш маркантних прикладів урядування в кооперативах, що належать до району праці тільки двох повітових кооперативних центрів і тому, отже, загального значіння не має.

Як відомо, статути кооператив для загального закупу і збуту вимагають трьох-членного складу управ кооператив при двох заступниках. На кожного з цих трьох членів управи (справника, касієра й книговодця) покладені точно означені статутом кооперативи обовязки.

На справника кооперативи, її так-би мовити — „начального директора“ (начального директора в теорії, бо на практиці, як побачимо далі, він таким майже ніколи не є) — покладається дуже важливий обовязок загального кермування справами кооперативи. Від него вимагається „проводу у всіх ділах“ кооперативи, а також — обовязок переводжування шконтра каси, догляду за правильним веденням каси та всіх ділових книг кооперативи.

На касієра — кладеться обовязок відбирання, видавання і переховування грошей, а також провадження касової книги кооперативи.

На книговодця — обовязок точного ведення ділових книг та, по скінченню ділового року, замкнення рахунків і складення білянсу з діяльности кооперативи за минулий рік.

Названі вгорі члени управи кооперативи мають, таким чином, складати її колегіяльний провід, правосильність рішень якого вимагає однозгідного виявлення волі бодай двох членів цього проводу.

Так справа ця представляється в теоретичному освітленню. В практичному ж житті — колегіяльне кермування справами кооперативи з виконанням точно окреслених статутом обовязків з боку поодиноких членів проводу кооперативи — має, як побачимо далі, дещо інший вигляд.

1. Праця справника.

З перечислених статутарних обовязків справника кооперативи — на практиці майже нічого не виконується точно так, як того вимагає статут.

Ні в однім випадку не вдалося мені, на жаль, ствердити, щоби справник кооперативи одночасно: і належно відносився до покладених на него статутом обовязків, і відповідно розумів їх та відповідав їм так своєю теоретичною підготовкою, як і своїм загальним інтелєктуальним розвитком.

Коли спостерігаємо, що справник виявляє бажання належно відноситися до покладених на него обовязків, тоді часто їх невідповідно розуміє, а коли належно відноситься і відповідно розуміє — тоді не має потрібної для цего теоретичної й практичної підготовки. Коли-ж посідає необхідну підготовку і знання — тоді часто бракує йому бажання належно до своїх обовязків відноситися та їх відповідно розуміти.

В наслідок цего — видайність праці навіть найліпших, в наших умовах, керманичів сільських кооператив не є такою, якою вона повинна бути при умові, що ці три ознаки доброго керманича містилися-б в одній особі.

Майже без винятку обовязки справника (як і обовязки касієра та книговодця в сільських кооперативах) виконує місцевий селянський елємент, що має за собою, як максімум, сільську народню школу. Трапляється не рідко навіть і таке незрозуміле

явище, що обовязки справника виконує анальфабет. До рідкости належить (один спостережений випадок), коли функції справника переймає на себе інтеліґент (в данім випадку місцевий управитель школи).

Брак відповідної підготовки, брак у величезній скількости випадків практичного знання справи, брак (майже без виключення) бодай мінімальної кооперативної освіти у керуючих органів наших сільських кооператив, — скажу більше, — брак знання статута своєї кооперативи і в звязку з цим — відсутність якого-будь поняття про те, в чому саме полягають обовязки і на чому саме базуються права справника, цего „начального директора“ кооперативи, — все це витворює жалюгідну ситуацію для справника, який не знає, що і як робити і як до справи „кермування“ взятися.

З тих причин праця справника на практиці звичайно зводиться до технічного полагоджування закупів товарів для кооперативи та іноді до визначування (часто разом з касієром чи книговодцем кооперативи) продажних цін на закуплений товар. Інші статутарні обовязки справника (кермування справами кооперативи, догляд за правильним веденням ділових книг, роблення шконтра каси і т. п.) в життю сільських кооператив, як правило, залишаються тільки на папері, спочиваючи в статутах кооператив та спокійно чекаючи на ліпші часи та ліпших виконавців.

Однак і ці обкроєні обовязки справника, що зводяться до технічного полагодження справ закупу — не всюди та не завше виконуються сумлінно і як слід.

Трапляється подекуди, що справники і в межах цих мінімальних рямок своєї діяльности знаходять джерело для несовісних доходів на некористь кооперативи й дотичного кооперат. союзу.

Нововибраний справник (якого, до речі, загальні збои часто обирають не задля його особистих прикмет, а тому, що, скажім, він посідає... коні, а коні потрібні на те, щоби привозити товари, або тому, що він вміє „добре говорити“, а часто навіть й тому, що пропонує найменшу ціну за довіз товарів з ПСК до кооперативи) — в перших місяцях свого урядування є боязкий, і тому сімлінний, слухняно виконує накази свого ПСК, заховуючи до него добру дооперативну дисціпліну (вірність).

Але з бігом часу — він набирає вже „купецької вправи“ і, посідаючи вроджений нахил до „купецьких калькуляцій“, позбавляється страху та знаходить шлях до власників приватних склепів; від них починає, оминаючи ПСК, закуповувати ті чи інші товари, одержуючи за свій купецькій сприт певну винагороду, чи по-просту хабар.

Стереотипною фразою, що: „в ПСК на той час не було нам потрібних товарів“, або: „в ПСК товари є дорожчі, ніж в приват-

них склепах“ — такого типу справники стараються прикрити це джерело своїх доходів, цей свій протикооперативний вчинок.

В 1932 р. трапилася мені нагода обсервувати в районі С.-К. Калуш дуже цікавий оказ такого справника. Віз він мене до кооперативи, яку я мав ревідувати. Дорогою оповідав, що він не є такий, як інші справники. Все робить совісно і чесно. І хоч є неграмотний — зате посідає дуже добру память і тому неписьменність йому нескільки не перешкаджає. Все, що робить, добре памятає й тому з рахунками не має клопоту, бо все тримає міцно в голові. Оповідаючи про інших справників, які „шахрують по кооперативах“ — він запевнював мене, що таким несовісним він ніколи не був і ніколи таким не буде. І щоби укріпити мене у вірі, що він таким в дійсности не є, перед кожним придорожним памятником чи хрестом він здіймав шапку, набожно схиляв голову, охкав, щось шепотів і довго, довго хрестився.

В цей наглядний спосіб він бажав створити собі опінію та підготовити належний ґрунт для ріжних евентуальностей, які могли-би виринути в часі ревізії його кооперативи. Як виказалося потім, цей справник-анальфабет з побожною міною на лиці був добре пофарбованим лисом, — з лицем невинного і з мовою фарисея, який „сумлінно“ заробляв на кооперативі, купуючи для неї більше, як на 50%, товарів по приватних склепах і, очевидно, одержуючи за це менші, чи більші хабарі.

Наведений примір ілюструє найбільш поширений у нас спосіб несовісного урядування справників в сільських кооперативах, — з тим доповненням, що ухили чи розміри їхньої несовісности є в прямому відношенні до заможности кооперативи та розмірів несолідности справників.

Зустрічаємо, але значно рідше, й іншу форму несовісного урядування, коли справник на закуплений у приватників товар виставляє фактури, писані власною рукою, без сліду дотичної фірми, відкриваючи цими таємничими трансакціями всілякі для себе можливости „ухилень“ від совісної праці, але в значно більшім вже маштабі.

В таких випадках решта проводу кооперативи звичайно або не розуміється на цього рода справах, і тому, якслід, на це не реагує; або коли на цьому й добре визнається, то з тих чи інших міркувань (наприклад: „моя хата з краю...“) мовчить; або вкінці творить разом зі справником (буває також, що і з крамарем) так би мовити тиху та мовчазну спілку і в цей спосіб успішно та безконкуренційно на кооперативі заробляє.

Іноді заробляє на кооперативі несовісний справник також і в той спосіб, що час від часу передає крамареві закуплені в ПСК для кооперативи товари з постійним недобором на вазі, кладучи цей недобір (товари чи їх еквівалент) до власної кешені, а виною обтяжуючи дотичний ПСК.

В цей спосіб цього рода справники „доробляють“ до своєї

місячної платні й досить довгий час залишаються „чистими“ в очах своєї кооперативи.

Так зі злої волі справників повстає незадоволення сільських кооп-в до повітового союза та витворюється зла опінія, що в повітових коопер. центрах замовлення низових кооператив навмисне виконуються з постійним недоважуванням товарів. В наслідок цего зменшується їх взаїмне довіря та нищиться кооперативна єдність.

Трапляються ще по кооперативах такого типу справники (найгірший сорт), що посідають і добрі знання в области побічного заробкування“ і крім цего — мають вроджений нахил до... присвоювання чужої власности. Ці справники звичайно кінчають свою карєру в кооперативах дефравдацією чи розтратою повірених їм грошей або звичайною дрібною крадіжею.

Не так давно в районі СК Стрий стався такий сумний випадок, що в кешенях такого типу справника урядовці цього союзу знайшли вкрадені (в часі полагодження замовлення кооперативи) з магазину СК Стрий товари (в даніім випадку цукор і т. п.).

Справді це був сумний випадок! Але належить ствердити, що цей, явно колідуючий з законом рід присвоєння чужої власности є дуже й дуже рідким явищем. На щастя ці явища зникають вже з життя наших сільських кооператив.

Використовують кооперативу досить часто і сумлінні справники, які на своїй совісті не мають недозволених трансакцій з посередниками.

Роблять вони це вже в більш невинний спосіб, полагоджуючи в місті (під претекстом поїздки по товари для кооп.) свої конечні персональні справи. Так вони заощаджують собі видатки на подорожі, а непотрібно збільшують кошта завідування кооперативи (фіра, а часом і дієта...), бо трапляється, що з таких „конечних поїздок по товари“ привозиться, приміром... пачку сірників або... кілька пачок вазеліни.

Використовують кооперативу також такі справники, що належать до типу недіяльних, цеб то ті, що носять тільки почесну назву справника і, які абсолютно нічого не роблять для кооперативи. Час від часу показуються вони на засіданнях проводу кооперативи з єдиною метою... добре там виспатися, або принаймні подрімати. За це одержують вони (як це не дивно) ту чи іншу місячну платню, про яку, річ ясна, не забувають, виявляють до неї велике зацікавлення, і якої, як ока в голові, пильнують.

В таких випадках працю цих недіяльних справників виконують звичайно їх заступники-наймити-фірмани, які за умовлену ціну виконують (сумлінно й несумлінно, — як прийдеться) замовлення та привозять товари з ПСК до кооперативи. В цей спосіб— коштом винагороди недіяльних справників знову ж такі непотрібно обтяжується рахунок адміністрації кооперативи. Поді-

лом справників на: 1) справників купуючих в приватних склепах, 2) справників-шахраїв більшого й меншого маштабу, 3) спраників з нахилом до дефравдації та звичайні крадіжки і нарешті 4) недіяльних справників — вичерпав я, на підставі здобутих обсерваційних матеріялів, типи несовісних (від мінімум до максімум) керманичів кооператив.

Останнім типом справників низових кооператив — буде позитивний тип керманича, що в життю сільських кооператив зустрічається, на щастя, все частіше і частіше.

Такі, совісні справники звичайно виконують свою роботу совісно і чесно, виконують її з найліпшим бажанням принести як найбільше користи своїй кооперативі, стараються, як можуть, витрачаючи свою енерґію й знання і часто за свою, дійсно корисну та сумлінну працю не одержують жадної платні.

Трапляється теж не рідко, що такого позитивного типу справники виявляють здібність до тої чи іншої посвяти для кооперативи.

Так, в районі СК Стрий справник матеріяльно слабої кооперативи, щоби не обтяжувати її видатками за довіз товарів, ходив до складниці Союза Кооператив в Болехові по товари, які в мішку на плечах приносив до кооперативи. Дорога виносила 8 км. туди і 8 км. назад — отже разом — 16 км. Таке ходження по товари повторялося 3—4 рази в місяць. До цего факту хіба не треба жадних коментарів! Таких випадків самопосвяти нараховує наш кооперативний світ уже чимало.

Віримо, що цей позитивний тип керманича в недовгім часі в наших кооперативах переважатиме. Але для цего потрібні: передовсім кооперативне виховання мас та зміцнена орґанізаційна праця на місцях з боку повітових кооперативних осередків.

До цего маємо йти, до цего мусимо стреміти!*)

П. Панченко.

*) Брак місця примусив нас перервати статтю д-ра П. Панченка. Кінець цієї статті (характеристику праці касієрів, книговодців, Надз. Рад та Контр. Комісій) подамо в слідуючих числах нашого журналу. Редакція.

Хто читає пресу, а не передплачує, той не цінить, не шанує чужого труду й добра! — Передплатіть наш журнал! Дістанете безплатно цінні книжкові премії! (Докладніше про це гл. в оголошенню на окладинці).

Кооперація і жінка.

Жінка й суспільне життя.

Ще до недавна всі уважали, що кооперативний рух є ділянкою праці виключно чоловіків — тому, що цей рух повстав з їх ініціятиви, вони причинялися до його розвитку і ним керували. Одначе цей погляд є дуже поверховний, тому що кооперативний рух не удержавсяб без тихої піддержки жінок і їх віри в справу. Це зрозуміли кооперативні теоретики, а відтак практики, і вони заявилися за тим, що співпраця жінки має для кооперативного руху велике значіння. Однак, мимо цих міркувань, чоловіки не радо відступали жінці місце у впливі на кооперативний рух, а й сама жінка здержувалася перед цею співпрацею.

Всеж-таки треба признати, що саме, так би сказати, „наставлення" жінки було більше причиною цего, так малого впливу, ніж неприхильність чоловіків. Впрочім кооперативний рух не є одинокою ділянкою, де жінка має такий малий вплив на керму і розвій його в порівнанню з дійсною участю. Те саме діється — хоч і як це дивно виглядає — в домашнім господарстві, в родині, у вихованню молодого покоління і в господарськім та політичнім оформленю нашого життя. Виховання і звичаї, що тривали довгі століття, вплинули так на жінку, що вона задоволилася пасивним становищем в тих справах, оформлення котрих торкає основних інтересів її життя.

Що торкається, однак, її участи в публичнім життю, то тут причиною її стриманости не є лише її байдужність, але теж дійсне, не видумане противенство єства жінки (єства, що його оформило середовище, в якім жила, та її праця) і світа, який оформили чоловіки. Кожна жінка, що фахово працює, дуже добре це відчуває. А те, що багато жінок мусить працювати в такім середовищі, не є ніяким оправданням цего стану. Бо не в тім лежить зло, що жінка мусить шукати поза домашним огнищем засобів прожитку, але в тім, що вона в своїй праці стрічається зі світом, котрий не відповідає її єству. Якщо вона мусить працювати, то пристосовується до цього життя, якщо однак має можливість вибору — працювати, чи ні, — то остає в дома, щоби уступити перед труднощами з дороги.

Однак ні одно, ні друге не є розвязкою цього питання. Суспільне життя терпить на тім, що в нім не співпрацює жінка-мати. Але вона не має пристосуватися до того, що існує, бо тоді стратить все своє питоме, лиш має внести в це життя те, що є вічне і питоме їй, і так доповнити створений чоловіком світ та спільно з ним дальше оформлювати життя. Це завдання однак дуже велике і воно вимагає великого почуття відвічальности, віри в сенс і значіння праці жінки.

Але тому, що завдання важке і дорога далека, слід знайти таку ділянку суспільного життя поза домашним огнищем, яку найлекше можна булоб оформити відповідно до єства жінки.

Такою ділянкою є господарське життя, а саме в нім — кооперація. Бо кооператива не є ніщо інше, як поширене домашнє господарство, а саме обєднання домашніх господарств в одну цілість; однак таке обєднання, що через нього не затрачується основне ядро індивідуального господарства, а саме: родина. Родинуж творить батько-продуцент і організаторка споживання — мати; і їх праця обертається коло одного завдання, а цим завданням є заспокоєння потреб всіх членів родини.

В тій самій цілі лучиться кооперативна продукція зі споживчою кооперацією — а саме: в цілі заспокоєння потреб своїх членів-споживачів. Таким чином жінка-мати стає в кооперативнім господарстві в своїм питомім середовищі, тільки поширюється круг її ділання. Одначе ця праця не противиться її єству.

Якщо в тій ділянці жінка здобуде досвід і довіря до своєї праці, то тоді кооперація відкриє їй доступ у суспільне життя, але є збогаченням і повним змісту упорядкованням її життя взагалі.

Значіння співпраці жінки в кооперативнім русі.

Співпраця жінки в кооперації має теж велике значіння і для самого кооперативного руху. Бо це є питанням життя для кооперативного руху, чи жінка з більше або менше освідомленого чинника стане свідомим носієм кооперативних ідалів.

В перших початках кооперативного руху вистарчала правильна господарка і ощадність на реклямі, але нині це не вистарчає, тому, що приватники роблять конкуренцію кооперативам, чи то уділюванням кредиту, чи то зворотами. А крім цього в кооперації зростають вимоги працівників, і тому кооперація може провалитися, якщо не усвідомить собі, що вона не є спеціяльною формою господарства нинішної дійсности, але має заступати новий порядок, і тому має теж виступати іншими способами проти зиску, використовування і реклями.

Якщо розглянемо чинники розвитку кооперації і методи її боротьби, то побачимо, що вони — ці методи — радше відповідалиб єству приватної господарки, як кооперації. Одною з цих метод є те, що прихильність до кооперації старалися все здобути через вказування на користи з неї. Так, відкликувалися до еґоїзму споживачів, співробітників, службовиків і членів. Таким чином поміж рядами кооператорів виховували ворогів, бо якщо брати корисність під увагу, то приватна господарка завсігди буде більш приманчива для еґоїзму.

Як еґоїзм до капіталізму, так до нової форми господарства (кооперації) — належить змагання до спільноти. Однак, хоч як це проповідують у всіх кооперативних журналах, то з цього мало користи, якщо ми все дальше будемо промовляти лише до еґоїму людей. Бо чиж в людині не існує, побіч змагання до еґоїстичного вижиття, теж альтруїстичний первень — змагання до роблення добра другим і цінностей для цілої люд-

скости? Кооперація повинна власне цей гін розвивати і створювати умовини, щоби він міг проявитися в ділах.

Кооперації грозить смерть, якщо не витвориться співжиття поміж її членами і не освідомиться її про завдання. Бо лише приватна господарка розвивається найкраще тоді, коли споживач мало освідомлений під господарським оглядом і живе незорганізовано, а кооперація черпає свою силу із свідомости, волі, думки і праці всіх членів.

Якщо усвідомимо собі ті основні справи, тоді стане ясним становище і значіння жіночої співпраці. А саме, жінка не має бути тільки несвідомим чинником в тій орґанізації, але свідомим носієм цілої справи і треба шукати доріг і засобів, щоби розбудити в неї заці́кавлення кооперацією і приєднати до неї ціле єство жінки.

Зорґанізовання цеї справи є доперва в початках, як серед чоловіків, так і серед жінок. Але ми розглянемо тут, як далеко зайшла ця праця серед жінок.

Орґанізації жінок-кооператисток і їх завдання.

Вітчиною першої успішної спроби зорґанізування жінок для тої праці є Анґлія. Анґлійська Кооперативна Ґільда повстала в 1883. р. і вона обєднує нині тисячі членів. Побіч неї повстали у Великій Британії шкоцька і ірляндська ґільда. За почином Великої Британії і в Европі пробують орґанізувати жінок для співпраці в кооперації.

В 1921. р. повстала Міжнародна Кооперативна Ґільда, котра нині начислює 15 членів — орґанізацій. Предсідницею Ґільди є пані Еммі Фройндліх, а секретаркою міс Гонора Ейнфільд.

Крім цих обєднаних орґанізацій є ще жіночі орґанізації в Сполучених Державах, Німеччині, Польщі, Румунії, Югославії, Австралії, Новій Зеляндії, полудневій Африці та Індіях.

Хоч цілий цей рух є доперва в початках, однак всюди усвідомили собі його вагу і всюди прийшли до оцінки вартости співпраці жінки. І хоч ці организації ставлять собі ріжні завдання, одначе їх сенс буде все той самий, а саме: прояв і використання тої сили жінки, що оформлює домашне огнище і його одухотворює, і котра має здобути світ для духа родинного огнища та спільноти.

Якщо розглянемо положення кооперації, то стане ясним, що їй грозить занепад, оскільки не пробудиться сила духа. Бо кооперації грозить занепад із зовні через конкуренцію капіталізму, а внутрі через зріст розкладових течій Щоби з тим боротися є конечною співпраця жінки. Бо жінка, як организаторка споживання, може підпирати кооперацію як зі зовні, так і з нутра.

На зовні діється це головно через працю над приєднанням як найбільше родин до кооперативи, а осягається це шляхом відвідин по домах, викладами та іншими спеціяльними імпрезами для жінок. З природи річи грає тут велку ролю

питання домашної господарки, що є елементарним інтересом жінки-господині; і це впрочім в порядку, бо кооперація працює для тих інтересів і це є першим вузлом, що вяже жінку з цею організацією.

Але це не має бут одиноким вузлом. Найкраще привязується людей до якоїсь справи тоді, як вдасться зєднати ціле єство людини до якоїсь справи.

Жінка не все думає лишень про буддень, в її душі живе бажання робити щось для вищої цілі. Тому при приєднуванню жінок слід все вказувати на ті великі цілі і дійсну суть кооперації, щоби вони бачили, як то через раціональне підпорядкування індивідуального господарства чомусь спільному можна збудувати новий світ, в котрім інакше зможуть жити і вони і їх діти. Цей новий світ потребує не лише нового збудування, але і нового виховання, панування духа, що його жінка може і вміє видобути зі свого єства. Так то дійсна кооперативна пропаґанда провадить від орґанізаторських і господарських завдань до найглибших питань і без примусу втягає жінку в дальший розвиток людства.

Дальшим завданням є приєднування членів для того життя і спільна праця з ними над здійсненням цих ідеалів. Плекати і оформлювати це життя є головним завданням зорганізованих в кооперативі жіночих груп.

Так отже приєднується жінку, як споживача і господиню. Жінки мають виховувати до послідовности і вірности в щоденнім закупі, до зрозуміння для кооперативної продукції, купівлі цих продуктів, до справедливого відношення до персоналу, правильного використання надвишок.

Жіночі ґрупи мають теж за завдання виховати кооперативне відношення до суспільних справ, а не приватницьке. Тут крім інших питань треба теж порушити справу товарових зворотів. Думка Рочдельців — виплачувати товарові звороти не у відношенню до вплачного капіталу, але до кількости закупу була незвичайно влучною, але вона не мусить стати доґмою в кооперації. Рочдельці в той спосіб зручно хотіли полонити людський еґоїзм через товарові звороти; однак не треба забувати, що все таки тут мається до діла з еґоїзмом, котрий може провадити до загибелі, якщо його не поборється. Так, в товарових зворотах жінка повинна добачити успіх її кооперативного закупу, успіх, котрий можна стратити через невірність, однак ці здобутки вона має звернути суспільности через дальший закуп, зложення ощадностей в кооперативі і резерв. Питання товарових зворотів є тим більше важливим і пекучим питанням жіночих ґруп тому, що тут перше виступає підпорядковання приватного інтересу суспільному інтересові. А таке підпорядковання є для кооперації питанням життя і смерти.

Та це питання є ще більш пекучим на іншім полі. Чим більше зростає кооперативна продукція, чим більше вона займає

робітників, завідателів, тим більше повстають ріжні конфлікти в справі винагороди; і ця суперечність інтересів споживачів і продуцентів провадить до взаїмної боротьби. Ці інтереси не повинні взаїмно поборюватися, але служити спільно кооперації. Це підпорядковання індивідуального інтересу загалові мають виховати — у продуцентів їх професійні союзи, а у споживачів — жіночі ґрупи.

Але не можна жадати вірности і самопожертвовання своїх інтересів від жінки, якщо не створиться можливостей, щоби ця відданість могла проявлятися, коли не дасться їй відповідальности, права спільного вирішування справ; вона мусить бачити, що її рада щось значить, і тому вона повинна належати до всіх орґанів в кооперативі, як до орґанів завідування, так і надзору.

Але найважнішим завданням цих ґруп не є виховувати кооператисток-провідниць, але приєднувати до спільноти любов і доброту жінок, що нині стоять одинцем, і використати силу їх духа. Орґанізація жінок не має бути орґанізацією кількох одиниць, але масовою орґанізацією. І доперва тоді цілість буде добре розвиватися, як кожна клітина житиме таким одухотвореним життям.

Великі кооперативні орґанізації з тисячами членів і під одним проводом не відповідають суті кооперації. Господарство, що ставить людину за вихідну точку і ціль, як споживача, так і робітника, мусить його обєднати — і в праці, і в споживанню — з іншими людьми. Воно потребує родинної форми орґанізації, що виростала б з меншої до більшої спільноти. Чоловікові скорше справляє задоволення перша форма праці, він працює для справи, і в ній бачить ідею, жінка-ж мусить особисто ділати, мусить любити.

Це належне зрозуміння і належне провадження жіночих ґруп є джерелом для праці жінки. Бо тут вона може остати тим, чим вона є, а одначе обмежена вузкість її життя одинцем буде піднесена, хоч окружена природними, людсько-сердечними відносинами. І тут вона навчиться сповняти своє завдання в людстві. Тут не будуть тільки справи кооперації у вузкому розумінню. Тут, в малім крузі будуть насуватися ріжні проблеми суспільного життя: соціяльної опіки, питань виховання, взаїмне унормовування ріжних справ, взаїмна вирозумілість і услужність — те все, що треба вміти розвязувати у великім світі. І в міру того, як жінка розвинеться, вона зможе вступити у світ зі своєю місією. Але де цей дух буде жити і де будуть такі діяльні жіночі сили, там кооперація не тільки буде сильнішати і йти вперед, але тоді стане доперва тим, чим вона повинна бути; а саме: здійсненням нового світу в ділянці господарства, а разом з цим основою нового ладу, нового життя між людьми взагалі.

Дора Штаудінґер.

(За „Міжкар. Кооп. Словником“ переповіла Е. В.)

З ПРЕСИ І ЖИТТЯ

Примусова картелізація в торгівлі сільсько-господарськими продуктами в Німеччині і реформа сільсько-господарської кооперації.

Національно-соціялістична Німеччина в засаді продовжує політику попереднього уряду в ділянці сільського господарства. Є це політика високих цін рільних продуктів, харчевої самовистарчальности держави. В стремлінні до тої цілі держава не уступає перед жертвуванням інтересами промислового експорту, (бо ясна річ, коли обмежується довіз рільних плодів, то у відплату за це сусіди зменшують у себе довіз німецьких промислових виробів).

Але господарська політика „третьої держави“ внесла щось нового, чого ще не пробували попередники. Це нове — це активне вмішування держави в саму сільсько-господарську продукцію, її реґляментація на большевицький зразок.

Наші читачі вже знають про визначування твердих цін на збіжжа. Отже ця тактика має продовжуватися і в ближчому часі обняти також інші продукти. При тім має наступити реґляментація сільської продукції посередньо, через примусові картелі перетворчого промислу.

Створено монополістичну централю для довозу товщів (Reichsstelle für Oele u. Fette). Ця централя встановляє, які скількости масла, смальцю можна допустити з заграниці. Тій самій установі прислуговує право рішати, яку скількість марґарини вільно випродукувати в краю. (Продукцію цього товщу обмежено в цьому році до 60% дотеперішньої).

Для контролі збуту збіжжа і виконання декрету про ціни збіж створено примусовий синдикат млинів. Цей синдикат має посередньо, через відповідну політику закупів, реґулювати, що, як і де засівати. Очевидно, що держава забезпечує собі вплив на синдикат.

В жовтні 1933 р. створено нову примусову орґанізацію продуцентів пастеризованого молока і казеїни. Далі прийшли такіж синдикати підприємств, що перероблюють садовину і городовину, та крохмального промислу.

Від 1. січня існує вже централя для торгівлі молоком, маслом і яйцями. На черзі є торгівля вовною.

У всіх тих ділянках заводяться тверді ціни сирівцю, що має одержувати продуцент. Ціни реґулюють синдикати під доглядом міністра прохарчування.

Засновування нових підприємств в кожній з названих ділянок залежне від згоди відповідної влади.

Не знати, як буде в практиці виглядати ця нова орґанізація збуту с. г. продуктів. Чи хлібороб муситиме продавати свій товар виключно через фірми чи установи, до того централею уповноважені, — чи матиме до вибору й приватний ринок?

З того, як урегульовано цю справу відносно масла, сира і яєць, виходилоб, що хлібороб буде обовязаний свій продукт заоферувати в першій мірі централі (згл. тій фірмі чи кооп. установі, яку централя до того уповажнила). Виходилоб, що тоді, як централя не схоче перебрати товару, продуцент матиме вільну руку що до того, кому продати. (Але все одно за ту ціну, яку установила централя!).

В звязку з цілою тою реформою вийшли зарядження, які роблять революцію в правному положенні сільсько-господарської кооперації. Її втягнено, які цілість, в склад урядового апарату. Центральний союз „Raiffeisen — Reichsverband" ще 19. IV. 1933 року підчинено міністрові апровізації п. Дарре, а дня 15. I. 1934 р. зроблено його прямо III. Відділом „Reichsnährstand"-у, себто тої урядової установи, що має на зовні репрезентувати хліборобський стан. Усі провідні функції союзу і йому підпорядкованих господарських та ревізійних установ визнано офіційними (урядовими) функціями. В урядовому коментарі до того розпорядку підкреслено, що „через те сільсько-господарська кооперація закінчила своє незалежне існування. „Reichsverband" не вважається більше за незалежну кооперативну орґанізацію, тільки за станову, згл. державну". Далі пояснює редакція „Rundschau", що ця нова орґанізація, мовляв, не матиме більшого значіння в практиці, бо вона не доторкнеться місцевих кооператив. „Треба приняти", — пише той же часопис — „що в окремих кооперативах буде й далі йти праця після випробуваних кооперативних засад і що для цього буде змога".

Анґлія хоче аґраризуватися.

Політика підпирання розвитку сільського господарства в Англії продовжується. Через щораз більше утруднювання довозу заграничних рільних продуктів створюється штучно прихильну конюнктуру для поширювання площі засіву збіж і паші, для збільшування скотостану і т. п. Приміром в р. 1931 було дозволено довести 259 міліонів тузинів яєць, а в 1933 р. вже тільки 184 міл. Ціни яєць тепер вищі на 66% від цін, що були перед війною. Стан курей за останні 10 літ подвоївся.

На основі закона з 1931 року про орґанізацію збуту сіл. госп. продуктів — ухвалено вже кілька подрібних плянів для розбудови окремих ділянок хліборобства. Підношення окремих ділянок управи рослин і годівлі тварин має відбуватися через відповідну орґанізацію збуту цих продуктів. Якже має виглядати ця орґанізація збуту?

Деяке світло на це питання кидає, прим., ухвалений парляментом плян орґанізації збуту бараболь. Спеціяльна комісія має що року означити кількість продукту, необхідну для краєвої консумції. Вона має подбати про те, щоби така кількість була

управлена; далі має вона допильнувати сортування, замаґазинування і достави. Кошти такої комісії покриватимуться з сплат по 5 шілінґів від 1 акра площі тих продуцентів, які зареєструвалися в комісії. Площу посіву комісія розділює між продуцентами пропорційно до їх цілої посівної площі. При комісії має бути дорадчий орґан з дрібних купців, який має з ним співпрацювати. Значить ціла орґанізація має більше менше вигляд примусового картелю, а її метою є: а) збільшити продукцію бараболь, б) забезпечити високі ціни продуцентам.

З днем 1. жовтня ц. р. почав в Англії існувати другий примусовий картель — молочарський. Згідно з законом з 1931 р. такий „пуль" мусить увійти в життя, якщо за ним заявиться 2/5 молочарів з продукцією 2/3 всього молока Англії і Валії. (В Шкоції має бути окрема орґанізація). Підставою всього є ціна молока, яка буде назначуватися окремо для кожної з 11 округ, а також заборона продавати молоко поза пулем. З під примусу є однак вилучені дрібні продуценти, а саме: 1) власники 4 коров або меншого їх числа і 2) ті господарі, що цілу свою продукцію молока спотребовують у себе вдома серед родини і служби. Коли-б хто з інших продуцентів продавав молока поза пулем, підляже карі 100 фунтів штерлінґів і половини ціни проданого молока.

Управу пулю в числі 17 осіб вибирають продуценти в 11 округах. Позатим кожна округа посідає свій комітет, який співпрацює з центральним. Всі договори купна і продажі молока складає центральна управа пулю; вона також означує ціни для продуцентів (окремо для кожної округи). Закон передбачує, що пуль може накласти якийсь податок на ціле молоко, щоби піднести ціну в тих округах, які особливо визначаться у продукції.

Якщо продуцент не може найти купця на своє молоко, тоді це молоко перебирає пуль і платить йому пулеву ціну. Купці мусять продавати молоко по цінах, які визначить пуль—нежчих, за що складають кавцію. Далі придумано премії за якість товару і т. д.

Одним словом — ціла орґанізація стремить до того, щоби штучно збільшити продукцію молока і удержувати ціни цього продукту на високому рівні.

Англія — край занедбаного хліборобства і тому може й не диво, що вона хапається аж таких засобів для розбудови свого аґрарного господарства. Але треба дуже сумніватися, чи той самий лік — примусові картелі — може служити тим країнам, які, навпаки, терплять від переваги хліборобства та недостаточного розвитку свойого промислу.

Д-р Фоке про сучасні проблєми (Париж).

В січневому числі „Міжнародного Кооперативного Огляду“ за б р. забрав слово відомий кооператор, б. нач. кооп. відділу Міжнар. Уряду Праці д-р Фоке (dr. G. Fauquet). З огляду на особу автора, подаємо зміст його завваг та кілька наших до них заміток.

Переживаємо час глибоких економічних потрясень і перемін, які у многих державах ідуть в парі з політичними. Від довшого вже часу господарські відносини віддалюються від засад ліберальної школи. В першу чергу сам капіталізм через творення картелів виключає конкуренцію. Кооперація має ряд успіхів в боротьбі з картелями. (Останній успіх це боротьба „Люми“ з міжнароднім трестом електричних жарівок). Одначе все таки це тільки початки у змаганні з картелями. Державні чинники заперестали поборювати картелі і тhärести законодатними засобами (які зрештою показалися безсильними). Їх тенденцією тепер є підтягнути картелі під контролю і орґанізацію.

Повстає питання: чи не повинна кооперація вимагати для себе місця у великих національних та інтернаціональних орґанізаціях, які щораз більше опановують джерела і ринки збуту найважніших сирівців і продуктів?

Світова господарська кооперація визнала в 1917 році потребу зниження митних оплат, але в наступних роках ми бачили, навпаки, нові хвилі охоронних мит. Під натиском кризи ріжні держави не лише підвищували мита, але заводили континґенти довозу і ограничення в обігу девіз. До того долучено ще двосторонні компензаційні порозуміння про обмін продукту за продукт. Завдяки такій торговельній політиці підтягається під державну контролю сам акт обміну; сама зовнішна торгівля через те одержує товчок до розвитку в напрямі державного монополю, в більше чи менше розвиненій формі.

Даремні сподівання на поворот до попередніх умов. Як заявив математик Г. Поанкаре — в реальному світі нема поворотних явищ. Мусимо отже звернути наші очі не назад, тільки вперед; в усіх тих заходах, що перевертають міжнародню торгівлю, треба бачити народини нового господарства, частинно упорядкованого. Питання тільки в тім, яке місце в цій новій господарській системі повинні заняти торговельні централі споживчих і сільсько-господарських та промислових кооператив.

Після ліберальної господарської теорії держава повинна оставити свободу індивідуальній ініціятиві і вільній грі сил. Вона повинна здержатися від якого небудь вмішування в господарське життя, обмежуючи свою діяльність до удержання публичного ладу. Кооперативи зі свого боку відхиляли державну допомогу, а коли в деяких краях і приймали її, головно для орґанізації кредиту, то робили це для того, щоби не бути в гірших відносинах, як їх конкуренти.

Але ліберальна держава зійшла з овиду. В СРСР, Італії, Сполучених Державах, в Німеччині публична власть — у ріжних формах — одняла керовництво господарства або задумує це зробити. В інших державах поведінка влади не така систематична; кермується більше натиском обставин чим згори обдуманим пляном. Одначе тим не менше вона зводиться до контролі найважніших господарських ділянок, до контролі, менше чи більше рішучої. Для кооперації це значить, що вона не зможе рахувати на необмежений зріст, як бувало в оточенні ліберального господарства. Вона мусить — чи то шляхом боротьби, чи порозуміння — найти собі місце серед елементів мішаного, частинно свобідного і частинно вязаного докілля.

Ці елементи такі: а) публичний або соціялізований сектор (відтинок), куди зачислимо господарські установи, ведені державою або іншими орґанами публичного управління (самоврядними); б) кооперативний сектор; в) капіталістичний сектор; г) приватний у вущому розумінні, куди входять приватні не-капіталістичні господарства (селянські, ремісничі і домашнє господарство).

Автор розглядає взаємини між тими чотирьома секторами. Перше, що паде в вічі, — це тісний звязок між кооперацією і т. зв. „приватним сектором у вущому розумінні". Кооперацію творять якраз селяни, ремісники і споживачі взагалі. Кооперативна орґанізація має через те тенденцію до універсальности і самовистарчальности, на засаді федерації (спілчанства).

Оставляючи на боці відношення кооперації до капіталістичного сектора (вони по більшости неприязні) — автор переходить до взаємин кооперації і публичного сектора. Чи не захоче держава по просту усунути кооперацію, щоби самій вступити у прямі зносини з масою дрібних продукційних і домашніх господарств? На прикладі Рад. Союзу автор доказує, що держава, навіть якби хотіла, не може цього зробити; вона не має змоги наладнати такого апарату, який міґби безпосередньо обслуговувати безчисленні селянські, ремісничі та всі домашні господарства. Вона потребує для тої ціли посередньої системи, а тою системою може бути тільки кооперація, бо це є орґанізація, створена і контрольована самими дотичними господарствами. Через свої надбудови, другого і третього степеня, кооперативи входять у контакт з орґанами і підприємствами централізованого господарства.

Так стикаються зі собою дві системи і два принціпи. Кооперація — це орґанізація з низу в гору, що обєднує передусім дрібні одиниці, де повстають первісні потреби родин. Дбаючи про заспокоєння цих потреб, вона одночасно зберігає також незалежність. Її закони випливають зі свобідної дисципліни.

Противно — державна орґанізація. Вона виходить з гори, з далека від реальних потреб життя, які вона знає тільки в загальних рисах, як цілість і пересічі. Це примусова орґанізація.

Якби держава опанувала ціле господарське життя, то це булоб ідентичне з найгіршою з усіх тираній. Ми можемо перешкодити тому, щоби ця великанська орґанізація не поглинула цілої господарської діяльности. Приклад Совітів, як рівнож Італії — а без сумніву доживемо ще більше таких примірів — показує нам, що держава, перенявши на себе орґанізацію господарства, скоро переконується, що є межі її компетенції та її власти. Це є — момент для кооперації, на час придавленої або недоцінюваної; момент для того, щоби вона назад заняла своє місце і щоби на основі своїх власних засад пустила в рух усі свої моральні вартости.

Сьогодня — так само, як і завтра — внутрі пляпового господарства кооперація буде тим чинником, що спасе свободу.

*

До тих уваг др. Фоке́ можна замітити одно: що він за оптимістично оцінює положення кооперації в режімі політичних диктатур (СРСР, Італії). Що далаб кооперація в Росії і на Україні, якби вона справді мала свободу орґанізації і будівництва та якби члени кооператив мали дійсну свободу у завідуванні кооперативами та кермуванню їх господарськими справами!

Для кооперації нема іншого виходу крім цього, який обрали кооператори Західної Европи: відстоювати свободу своєї орґанізації та обороняти засаду вільної торгівлі і невязаного господарства, бо тільки в тих умовах кооперація може бути собою.

Автор на нашу думку може дещо перебільшив небезпеку етатизму в Спол. Державах, коли поставив їх в один ряд з СРСР та Італією. Як не як, а рузвельтівські реформи не йдуть далі поза законне реґулювання умов праці підприємств; держава сама, як така, ще не береться там продукувати в більших розмірах або торгувати. В цій области Спол. Держави залишаються всеж таки ще країною широкого господарського лібералізму.

К. К.

СЕРЕД КНИГ

І. Івасюк, **Кредитова кооперація на Україні**. Праці Укр. Наук. Інституту том XI. Варшава 1933. Серія економічна кн. 3. Стор. 120 вел. 8°.

Це передсмертна праця вчасно погасшого ідейного кооператора, лектора Укр. Господ. Академії в Подєбрадах, б. диктора Кубанського Нар. Банку, Івана Івасюка. Гарну книжку подарував громаді на відхідному, гарну головну тим, що з неї бє віра в перемогу свобідного життя на Україні, в поворот кооперації, в нові змагання і нове вільне будівництво.

Книга розпадається фактично на дві частині. Після короткого вступу. який дає на пару сторінках погляд на еволюцію кооперативного кредитового руху аж до большевизму, приходить широкий і дуже подрібний опис тих експериментів, які большевизм виробляв з кредитовою кооперацією, аж поки її остаточно не зліквідував в добі колективізації і пятирічки.

В другій частині книжки маємо проєкцію в майбутнє, нарис пляну відбудови цілого сільського господарства а разом з ним і кооперативного кредиту по упадку большевизму. (Автор цілком слушно орієнтує свою працю головно на сільський кредит, рахуючися з визначно дрібно-хліборобським характером українського господарства).

В політиці большевиків відносно кооперації зазначилися три головні фази: 1. воєнний комунізм (до 1921/22 р.); 2. доба НЕП-и 1922—1929; 3. доба колективізації і першої пятилітки (1929 — досі).

Коли перша доба несла тільки знищення вільного кооперативного надбання, то в добі НЕП-и вдалося кооператорам відзискати дещо свободи рухів. 1922 р. засновано банк кооперації — Українбанк. 1923 р. дозволено на ново основувати місцеві кредитові кооперативи та губерніяльні державні установи с.-г. кредиту, скорочено „сельбанки“. Згодом повстала централя „Укр. Сельбанк“ у Харкові. 1924 р. дозволено основувати союзи кредитових товариств, а членство в кооператиах поширено і на „куркулі“ (бо показалося, що головно ця соціяльна група може вкладати ощадности до кас).

1928 р. на 1. квітня було на Україні вже 1768 сіткових та 717 позасіткових кредитових т-в. На одно товариство припадало пересічно: в сіткових 719 членів. в позасіткових 304 членів. Одначе, коли поглянути на білянс цих кооператив, то зразу видно їх ріжницю від нормальних західноевропейських кредитових кооператив: вони працювали головно позиченим державним кредитом, бо на 1 т-во припадало пересічно 38575 крб. позиченого капіталу і тільки 5371 крб. ощадностевих вкладів.

На передодні колективізації народжувалися отже дві кредитові системи:

а) система самостійних кредитових кооператив та їх союзів;

б) система сельбанків, фактично державних установ.

Між обома системами йшла боротьба; скінчилася вона, як звичайно, перемогою державної системи. Кооперативні організації залишено на низу і частинно на другому щаблі; в центрі залишився тільки Укрсельбанк. Українбанк — таким чином вже 1927 року був знову під знаком запиту. Низові кредитові кооперативи обовязано подавати звідомлення зі своєї діяльности не тільки своїм союзам, але ще й народ. комісару фінансів та тим установам, що їх фінансували.

Дальші удари прийшли в міру розвитку колєктивізаційної фурії. 1929 р. в червні обовязано кред. кооперативи творити в себе спеціяльні фонди для підпомагання кредитом с.-г. колєктивів. 30. січня 1930 р. прийшов радикальний закон „Про кредитову реформу“. Тим законом: 1) скасовано всі філії Українбанку, 2) зліквідовано всі кооп. кредитові союзи, 3) низові кред. т-ва позбавлено права провадити товарові операції, а в кредитовій діяльності їх зроблено тільки виконавцями доручень урядових органів.

Цей характер прибирає кооперація від тепер чимраз виразніше. Щораз далі на задній плян відходять такі завдання, як допомога членам, а як головне завдання виступає „виконування директив уряду“, — головно-ж поміч урядові в збиранню хліба (хлібозаготівлях).

Разом з тим йшла постійна нагінка на кооперацію за недбале виконування своїх завдань“; врешті замикається льоґічний круг декретом 5. XII. 1930, яким остаточно зліквідовано кредитові кооперативи. Скоро за ними пішли й інші форми сільськогосподарської кооперації, бо буревій колєктивізації зробив цілу революцію у сільських відносинах.

В позитивній частині книжки автор висловлюється передовсім прихильником кількох основних структуральних засад. Він є передовсім прихильником універсалізму на селі, роблячи виїмок тільки для споживчої кооперативи. Постачання і збут с.-г. потреб і продуктів — все те повинно будуватися при, або й через кредитове товариство.

Склад членства не сміє обмежуватися до самих хліборобів; т-во повинно приймати всіх бажаючих, бо ґарантує йому кращий доплив капіталів.

Далі автор противиться замалому районові кред. т-ва. Засадою вважає: 1 т-во на 1000 селянських дворів. Він обчислює подрібно кількість потрібних кредитових т-ств в окремих районах України, приймаючи за певне, що большевицький лад і колєктивізація упадає.

Що до обсягу діяльности, то автор стоїть за тим, щоби кредитове т-во організувало теж агрономічну діяльність та кооперативну освіту. В цих обох ділянках воно мусить співпрацювати з громадою. Автор передбачує очевидно, що по упадку большевизму і розкріпощенні колгоспників піде стихійний рух селян до відбудови індивідуальних господарств; одначе цей рух повинен іти організовано, не анархічно і без руйнування матеріяльних цінностей. Чимало з колгоспного майна не буде надаватися для розділу, і треба буде для його вжитку творити спілки, кооперативи. Таким чином з необхідности річи виникає ціла система ріжних с.-г. кооператив; поза кредитовими. Чимало майна, прим. радгоспи (МТС) і т. д. надаються для залишення в руках публичної влади.

В округах, з районом приблизно 10.000 км², 650.000 населення, потрібно буде потворити окружні союзи кредитових т-в. Як низове т-во, так і союз крім кредитових операцій буде вести ще товаро-посередницькі. В дальшій програмі — власне виробництво. Спеціяльне завдання союзу — організація агрономічної справи для свого району. Крім того союз має вести ревізійну та інструкторську діяльність для своїх членів, низових т-в.

Централею цілої системи повинен стати Центральний Кооп. Банк, один для всіх видів кооперації. Автор передбачує, що банк цей не матиме вже ревізійно-інструкторських завдань відносно кооп. союзів. Для ревізії союзів треба буде, в майбутньому, створити Всеукраїнський Кооп. Ревіз. Союз. Автор не є прихильником творення центр. банків окремо після родів кооперації (окремого с.-господарського, споживчого, виробничо-промислового і т. д.)

Система кооп. союзів на вільній Україні після автора повинна бути така: „Укр. Господар" (цент. союз сіл. господарської кооперації), Центр. Кооп. Банк (централя кредитової кооперації), Видавничий Союз, Споживчий Союз, Страховий Союз.

Цілий плян будівництва ілюструють відповідні рисунки — схеми.

Плян організації Ц. Банку, як рівнож його підбудови, обговорений в усіх подробицях, включно до другорядних детайлів; це свідчить про те, що складала його рука доброго знавця і практика. При тім він навіяний такою любовю до справи, що вона мимохіть заражує.

Це книжка — що підносить духа серед умов зловіщої хвилевої дійсности. Тому вона має не лиш повчаючий, але й дуже виховуючий характер.

„Український Аґрономічний Вістник". Під редакцією інж. др. Е. Храпливого. Львів 1934, книжка 1.

Наша суспільна аґрономія спромагається на свій друкований орган. Дотеперішні видання, що появлялися в Подєбрадах, мали переважно скромний вигляд літоґрафованих неперіодичних збірників.

Видання, що його маємо перед собою, це квартальник, і як такий, присвячує менше уваги хвилевим питанням дня, концентруючи увагу на більших, засадничих справах.

Такий характер має вже вступна стаття проф. К. Мацієвича (Прага) п. н. „Громадська аґрономія та плянове господарство". Автор зовсім слушно завважує, що модний тепер клич плянування господарства не є винаходом большевизму, бо думка раціональної орґанізації господарства виринула вже у перших предтеч соціялізму: Фурiє, Сен Сімона та Овена. Елемент пляновости в сільському господарстві завжди входив в роботу суспіль-

них аґрономів, там, де ця служба була наладнана (Спол. Держави, Росія за земств і т. д.). Пляновість в сільському господарстві — річ необхідна, мусить одначе виходити з низу, а не згори, не бюрократичним шляхом. Пляновість є можлива також в умовах капіталістичного господарства — через державний інтервенціонізм...

Ця теза ш. автора якось не мириться з попередньою про пляновість з долу („культурний хлібороб не хоче добродійства згори"). Мабуть авторові прийдеться цю систему розробити ще ширше і ясніше.

Друга стаття — Теофіля Кострубн дає дуже цінне зіставлення новіших дослідів над економічною історією України. Автор перечислює важніші праці з цієї ділянки українських, польських та московських авторів. До цієї статті прийдеться заглядати кожному, хто студіюватиме розвиток укр. народнього господарства; а треба думати, що таких осіб буде чимраз більше, бо як не як, а мається враження, що зацікавлення економічними студіями у нас зростає. (—Мабуть через недогляд вміщено праці Ів. Джиджори в групу „московських синтетичних праць").

Др. І. Витанович заохочує у своїй цікавій статті до „суспільно-економічних моноґрафічних описів". Автор перечислює те, що в цій ділянці зроблено у нас досі, називаючи м. і. також ті річи, що друкувалися в нашому журналі (праці М. Мосори, М. Горбового і А. Кущинського). Треба признати авторові слушність, що солідне писання історії колись буде можливе тільки тоді, коли підготовку до цього дасться вже нині, даючи якби фотографічні знимки існуючого нині життя. Описи окремих господарств, цілих осель, господарських підприємств і т. д. це буде першорядний джерельний матеріял для прийдешнього історика. Крім того — такі роботи мають велике сучасне практичне значіння, уможливлюючи пізнання недостач і слабих місць нашого суспільного та економічного життя.

В другій частині збірника йдуть вже спеціяльно аґро-технічні статті. Отже маємо: про закарпатські полонини в світлі аґро-ботанічного дослідження (І. Мазепи); про верховинські сінокоси (Г. Гордієнка); далі про висліди з польових дослідів переведених Т-вом Сіл. Господар в рр. 1930 і 1931. У цій статті нас особливо цікавлять висновки — результати дослідів. Вони такі:

1. при сучасних низьких цінах на продукт с.-госп-ва й порівнюючи високих цінах штучних погноїв — штучні погної в більшости випадків були непоплатні або малопоплатні;

2. переважаюча частина ґрунтів краю є в більшій чи меншій мірі заквашена;

3. ділання штучних погноїв дуже залежить від ступня заквашености ґрунту. Чим більше заквашений ґрунт, тим менша надвишка врожаю від штучних погноїв, а звідси й менша їх поплатність.

Інж. Ю. Мудрак в статті про біольоґічно-динамічні методи господарювання інформує про нові методи годівлі рослин, пропаґовані і реклямовані „антропозофом“ др. Штайнером. На жаль трудно нам зреферувати, в чому суть нової методи. Відомо нам одначе, що відносно науковости антропозофії др. Штайнера підносяться поважні сумніви.

А. Терпиляк торкається питання, як вести практично акцію розвитку садівництва. В статті є теж цікаві дані про успіхи садівництва в других країнах. Найкращим у нас районом для садівництва є Косів, Кути, Дністровий Яр, Волинь. На перепоні розвитку стоїть часто мокрість ґрунтів, а скрізь — оплакані умови комунікації (трудність в довозі садовини до залізниць).

М. Холєвчук реферує про висліди контролі молочности, організованої досі Сільським Господарем з участю Маслосоюза. Контроля велася досі в 4 селах і з добрим вислідом. Робота характеристична і відмінна від пересічної тим, що ведеться без ніяких урядових субвенцій, виключно фондами місцевого населення та виключно в селянських господарствах. — На жаль, роботу спинював факт, що паралельно велася подібна робота польських хліборобських організацій, але на субвенційній засаді.

Більша стаття проф. Б. Іваницького про завдання сучасного лісівництва подає м. ін. надзвичайно цікавий матеріял про досягнення держав в ділянці заліснювання. Таким є прим. опис заліснення південно-західної Франції, де обсаджено і осушено район Ляндів, коло 650.000 гектарів, і тим оздоровлено підмоклий терен. Автор далі зокрема обговорює насаджування лісів на малих клаптях землі, силами дрібного хлібороба.

Закінчується збірник багатим рецензійним і бібліоґрафічним відділом та хронікою господарського, аґрономічного й освітньо-господарського руху.

Новому журналові, який заповнює дуже важну прогалину нашого життя, бажаємо найкращого розвитку.

К. К.

Ю. Павликовський, Природа, мета і світогляд українського кооперативного руху. Промова на святочній Академії в 30-ліття РСУК. Львів 1934. накладом РСУК (відбитка з Кооп. Республики). ст. 16, 8⁰.

В короткій, ядерній формі викладає автор, що стоїть в проводі нашого повоєнного кооперативного руху на західних землях — якими провідними ідеями кермувався і кермується цей рух. Він кваліфікує цей рух як відрух етичних, та при тім в найкращому розумінні, амбітних змагань українського народу в економічно-суспільній ділянці. Метою руху, як всіх демократичних, визволених змагань новітнього часу, є визволення людини; засобом є самодіяльність, „самородство“ нового суспільства. Це рух, тісно звязаний з цілістю національного життя Українців, не прибираючи рис вузько клясового руху. Він приймає за свої етичні постуляти християнського світогляду, але не є конфесійним рухом, не допускає конфесійних суперечок у своїх межах, во імя засади віро-

ісповідної невтральности. Що до методів будівництва, то цей рух на стільки цікавий, що свідомо спирається тільки на власні сили і таку думку вложив навіть у свою девізу.

Авторові треба признати, що зумів в коротких словах висловити багато думок. —х.

Другий річник Українського Економічного Бюра на 1934 рік. Варшава, 1934. 16⁰. ст. 173 + оголошення та 3 вставних таблиці. — В порівнанню з попереднім цей Річник відзначається вже богато додатніми прикметами, які треба мабуть віднести на рахунок поширення редакційного комітету й круга співробітників. Без сумніву такого роду видання є не під силу двом-тром особам, оскільки воно, справді, має вдоволити ті вимоги, що їх інтересований читач є вправі ставити. Позитивних рис у новому Річинку, дійсно, богато. Не згадуючи про побільшення розміру книжки, що являється першою, бо впадаючою у вічі, додатньою прикметою поруч кращого, хоч і простішого зовнішнього оформлення — треба на першому місці поставити більшу пляновість, систематичність і переглядність у змісті нового Річника. Більш льоґічне розложення матеріялу позваляє на кращу орієнтацію в книжці, навіть без помочі показчика змісту. У впорядчиків видно що раз виразніше поступаючу й вироблюючуся методу, завдяки чому користає теж і читач. Він вже не згубиться так легко у безлічі поданого йому матеріялу, маючи можність створити собі б. м. суцільний образ у тій чи іншій квестії або ділянці. Під цим оглядом, поминаючи навіть похибки першого річника, обі книжки (І. і ІІ. річники) богато девчому себе доповнюють. І це теж є загальною додатньою прикметою другого річника, що він не повторює механічно змісту першого річника, разом з тим богато в деталях його коріґуючи.

Рівнож і подвійний — українсько-анґлійський текст (до речі не завсігди послідовно додержаний) — далеко поширює значіння й ролю цього так потрібного не лише для нас довідника — тим більше, що інші енциклъопедичні видання з ділянки українознавства взагалі надто обмежену увагу присвячують економіці наших земель. І в цьому відношенню Річники У. Е. Б. їх щасливо доповнюватимуть.

Цими нашими увагами не вичерпується значіння Річників У. Е. Б. Сподіємося однак, що скромно всежтаки започатковане, це видавництво ще „знайде себе“, маючи вдячне поле до поширення та — без сумніву — й до аналітично—та сантетично-порівнавчого зглиблення своїх оглядів рік-річно розвиваючогося (чи занепадаючого?) нашого господарського життя.

Треба тільки, щоби українське громадянство подбало про належне поширення і розпродаж цих так потрібних кожному нашому діячеві підручних довідників. Тут потрібно буде, як здається, теж виховання звички і потреби працювати з таким незамінимим порадником і сопутником у кожному ділі, як цей. Безпорадність часто випливає з неуміння користати з того рода підручників.

Другою причиною, що вже лежить в самому Річнику, є переважно загальний і доволі теоретичний характер видання—бодай у першій економічній частині Коли б дозволено було таке порівнання, чи ми сказали б, що він займається „високою політикою“. Тож видавництву слід звернути увагу на конечне наближення Річників до наших — сутніх — властивих господарських відносин, шляхом якнайконкретнішого і всебічного їх схоплення Так, поза дуже загальною згадкою про кооперацію не знаходимо в них виразнішого сліду — бодай в господарських оглядах — про наше дрібне переважно реміснюче виробництво і такуж торговлі, очевидно на тлі загального образу тих ділянок — бодай на західних землях. В кожному разі, якщо ці види і включені до оглядів поодиноких галузів господ. життя для Рад. України, то для зах. зе-

мель не узгляднені. Під тим оглядом не всі займанщини потрактовані рівномірно. — Між тим відповідна увага до цих, нам покищо питомих форм госп. життя безперечно причинилася б до поширення Річників: вони ж ближче, безпосередніше відповідалиб живим інтересам і пекучим потребам нашого громадянства, не кажучи вже про самі заінтересовані круги. Правда, в деякій мірі цим інтересам відповідає друга м. ін. суто інформаційна частина: „Покажчик укр. культури — ст. 129—142, — але в мірі надто мінімальній. Це ж бо тільки адресар — річ природня — самих лише укр. підприємств, в котрому господарські підприємства навіть не виділені в окрему ґрупу, що м. ін. утруднює користання з „Покажчика".

Українського читача — кооператора чи некооператора (цього останнього ще в більшій мірі), підприємця і торговця, — дещо вибагливішого, з ширшими поглядами й вимогами, сама форма покажчика ледви чи задовольнить. Тож заповнення цієї сильно відчуваємої прогалини в наступних річниках булоб теж одним з гідних уваги дезидератів для їх редакції

Після цих загальних уваг ми мусілиб перейти до докладнішого розбору поодиноких розділів; одначе на це вже не дозволяє нам брак місця. Обмежимося й тут до загальних завваг. Звертає увагу солідне, критичне опрацьовання матеріялів і джерел, список котрих теж подається.

У відділі „Україна в числах" не завадилоб при огляді наших територіяльних і етноґрфічних границь дати ще й мапку, від чого цей підрозділ богато зискав би. Симпатичною була теж думка оживити статистичний огляд української діаспори у світі історичними екскурсами про укр. еміґрацію в ріжних державах і краях.

Розділ про „Народне господарство" відкриває статтю: „Від пятилітнього пляну до податкової політики". Є це ядерна аж до ляпідарности коротка, але ясна й правильна, хоч і дуже загальна характеристика економіки та екон. політики большевиків на Україні. Вона добре впроваджує в статистичний матеріял, що по ній слідує. А й матеріял цей — не саме лише сухе зіставлення цифр; він супроводжується також необхідним викладом, поясненнями, висновками, тощо — з користю наіть для того читача, якого відстрашують сухі ряди цифр. — Порівнюючі дані та їх реляції тільки збогачують зміст цього річника, додатньо відріжняючи його від попереднього. Заступлені всі важніші складники госп. життя з виїмком тих, про які ми згадували вже вище.

Свою вартість має також „Покажчик укр. культури". Але його вартість була би ще більшою, якби: 1) безпосередньо перед друком перевірювано адреси установ, підприємств чи часописів та 2), колиб „головніші господарські, наукові та культурні установи" були поділені не лише територіяльно, але клясифіковані теж після родових ознак — для кращої орієнтації і переглядности укр. життя в Польщі і на Заході, оскільки цей розділ маб би справді, заповнювати згадані браки першої частини Річника.

Наші уваги — це здебільшого побажання на майбутнє. Бажання кращого ніяк не зменшує вартости і ваги тої річи, до якої воно відноситься. В наших умовах — спеціяльно — „Річники Укр. Економічного Бюра стануть підручним джерелом перших інформацій з ділянки господарських відносин на цілій Україні. — Без цього довідника отже не зможе обійтися — на нашу думку — ні одно госп. підприємство, ні один діяч на госп. полі. Бажаємо йому як найбільшого поширення. —х.

З ЖИТТЯ КООПЕРАЦІЇ

Важна нарада в Центросоюзі. Дня 10 лютня б. р. відбулася чергова ділова конференція Окружних Кооп. Союзів в Центросоюзі у Львові. Після реферату дир. О. Луцького конференція вирішила скріпити пропаґанду за приєднуванням членів і за продажею виключно членами, за продаванням тільки членам та проти знижування уділів. В справі збуту с.-г. продуктів ухвалено вступити у тісну співпрацю з „Сільським Господарем". Дир. Ю. Шепарович зреферував справу примусової орґанізації збуту рільних продуктів, а дир. І. Мартюк реферував про збут яєць в 1933 р. Через Ц. С. вислано 201 ваґонів яєць у вартости 1,608.648 зл.; проти 1932 року це є спад на 7%. З рефератів директора М. Творидла і Б. Радловського присутні довідалися, що і збут худоби розвивається успішно.

Захитання великого кооперативного банку. Швайцарський Народній Банк у Берні, з капіталом 186 міліонів швайц. франків, зі 100.000 членів і 320.000 вкладників — мусів піддатися реорганізації з причини великого замороження кредитів, а також білянсових страт, які виносили 45 міліонів. Сума страт є однак фактично більша і доходить до 150 міліонів фр. Банк був одним з осередків життя середніх верств Швайцарії. Санацією банку занявся уряд Швайцарії, розписуючи нову підписку уділів і закуповуючи уділів за 100 міліонів фр. Всі дотеперішні уділовці (уділ по 1000 франків!) втратять половину вартости уділу; 500 фр. з кожного уділу буде відписано на покриття страти. Здається, що цей випадок приспішить у Швайцарії видання закона про державний надзір над банками взагалі.

Літературна нагорода для кооперативної письменниці. Конкурсовий суд польського міністерства освіти признав літературну нагороду за рік 1933 Марії Домбровскій, відомій повістярці. П. Домбровска попри белетристичну працю, написала три книжки з ділянки пропаґанди кооперативної ідеї: 1) Перемога спільництва — історія повстання і розвитку найбільшої в світі Кооперативної Гуртівні в Менчестері, котра має коло 130 фабрик; 2) „Щоденна Праця" — збірник етичних правил для суспільних робітників і 3) „Життя й діяльність Едварда Абрамовського, найбільшого польсько-суспільного мислителя і кооператора.

З ГОСПОДАРСЬКОГО ЖИТТЯ

Ціна цукру від 1. жовтня 1934 р. Від 1. жовтня ціна цукру має бути знижена в роздрібі на 30 сот. на одному кільоґрамі. В гурті ціна виглядатиме так: 75.50 зл. за 100 кґ. льоко ваґон на стації відбору, з чого 64 зл. одержує цукроварня, а 11.50 зл. обіймуть кошти залізн. транспорту, преміювання експорту і фонд праці. До того приходить скарбова акциза, котра і надалі буде виносити 38.50 зл. за 100 кґ. цукру і частина зпавшалізованого оборотового податку.

Головною підставою обниження ціни цукру є зниження ціни за буряк-сирівець. Ту ціну на рік 1934—35 устійнено на основі умови між організаціями цукроварського промислу і союзом плянтаторів буряка у висоті 4 зл. за 100 кґ., коли цукор призначений для краєвої консумції, а 2.30 зл., коли ходить о сирівець для експортового буряка.

В бюджетовій дебаті у соймі впала теж з боку уряду обітниця обниження ціни соли, одначе без конкретного означення, від якого часу і в якій висоті.

Як працює Акцептаційний Банк. На засіданні комітету для конвер-

сації рільних довгів при Акцептаційнім Банку 16. лютня повідомлено, що Акц. Банк перевів досі кругло 10.000 конверсійних умов на загальну суму 26 міл. злотих. Як відомо, акція Банку полягає в тім, що він акредитує відповідними квотами ті кредитові установи, які розложать на довгі сплати короткоречинцеві зобовязання своїх довжників.

Півтора міліона страти в Пе-Пе-Ґе. Велика фабрика ґумових виробів (кальошів, мештів і т. д.) в Ґрудзьондзу, відома під скороченою фірмою Пе-Пе-Ґе (Польскі Пржемисл Ґумови) вже від довшого часу находилася в скрутному фінасовому стані. Загальні Збори спілки дня 10. лютня ц. р. затвердили білянс з 1½ міліоновою стратою, яку відписано з акційного капіталу, зменшуючи його тим самим на половину (замість 3 міліони осталo 1½ міл.). Зате ухвалено випустити нові акції на суму 6 міліонів, по 100 зл. кожна. Президентом Надзірної Ради спілки є міністер П. Рамоцкі. Здається, що поважніша частина акцій фірми є тепер в посіданні держави.

Стан картелів в Польщі. Після дослідів польського Інституту для студіювання конюнктури, в Польщі існує 50 картелів, які разом опановують 37% цілої промислової продукції. Пять великих картелів (вугля), сталі, бавовняної пряжі, цукру і джути) контролюють 73% цілого виробництва. Три картелі (папір, цемент, чесана вовна) — 10%, а біля 40 останніх картелів — решту продукції.

Світова пшенична конференція констатує... Як відомо, світова пшенична конференція покликала до життя постійний комітет з осідком в Лондоні. Комітет засідав в січні ц. р. та обговорив ситуацію на ринках пшениці. Сконстатовано, що обчислення світової консумції пшениці, зроблені перед роком, виявилися приблизно правильними: 560 міліонів бушлів (са 187 міліонів кірців). Кращі чим сподівалися, були 1933 р. збори в Европі. Необхідно оживити експорт, щоби урухомити запаси „які тяжать над світовим ринком".

Що торкається засівів на 1934 рік, то з Америки доносять про 9—10 проц-ве зменшення засівної площі; ця тактика буде продовжуватися, аж поки не буде осягнене те 15 проц-ве зменшення, яке передбачено в пшеничній умові. За виїмком Вел. Британії і Болгарії всі інші европейські держави вже зменшили свої площі засіву, як експортові так імпортові.

Велике мордування молочних коров. В наслідок анґлійських обмежень в довозі молочних продуктів, в Голяндії мається дати на заріз 200.000 штук молочних коров. Заряджено що-тижневий убій на 4.000 штук. Акцію цю переводить „Крізовий худобячий виділ", корпорація, покликана до життя для „охорони краевої молочної продукції". Мясо порізаних таким нагальним способом коров будуть варити і консервувати; його будуть видавати по надзвичайно низьких цінах за картками голяндським безробітним. Вже роздано понад 1 міліон пушок.

Ціла акція має: а) піддержати ціни молочних продуктів, б) не допустити до знижки цін мяса через самочинне стихійне випродування молочних коров господарями на заріз (до того вони були б примушені при спаду цін молока, масла і мяса).

В кожному разі явище не веселе, один з культурних куріозів, спричинених капіталістичною господаркою.

СПРОСТУВАННЯ, ЯКОГО НЕ ПОМІСТИВ „ВІСТНИК" Д. ДОНЦОВА.

Під заголовком: **З пресового фільму** поміщено в „Вістнику" кн. 11 за листопад 1933. р. статтю, в котрій находиться ряд неправдивих тверджень відносно місячника „Кооперативна Республика" згл. мене, як його редактора. В інтересі правди я примушений, як начальний редактор „Кооперативної Республики", помістити отсе

СПРОСТУВАННЯ:

Неправда, що місячник „Кооперативна Республика" „досить часто робив рекляму большевії". Зате є правдою, що від самого початку свойого існування „Кооперативна Республика" послідовно і рішучо викривала вороже наставлення большевизму до свобідної кооперації взагалі, а до української зокрема, та що з цього приводу большевикофільські елементи в західно-українській кооперації вели проти „Кооп. Республики" постійну зажерту кампанію так устну, як у всіх своїх пресових органах, а на Заг. Зборах Ревіз. Союзу Укр. Кооператив 30. VI. 1931. ставили навіть внесення на закриття цього журналу.

Не є правдою, що в „Кооп. Республиці" з 1928. р. ст. 361 було надруковано: „Ліпші часи наддніпрянської укр. кооперації... наближаються", зате є правдою, що там було надруковано „...л и ш е наближаються", що основно зміняє сенс речення. Стаття „Вістника", опускаючи одно, але важне слово, змінила своєвільно думку автора (яка зрештою ясно пробиває з дальших виводів, котрих „Вістник" вже не цитує). У своїх виводах наш співробітник, п. Андрійченко (еміґрант з Вел. України), пишучи в тійже статті про вперту боротьбу українських низових кооператорів з комуністичними верхами, так сформулував свої думки:

„Ліпші часи наддніпрянської україн. кооперації лише наближаються. В цьому ми глибоко переконані, бо ми віримо в непереможну силу поступу життя вперед, а не назад, бо ми розраховуємо на безперечний розвиток с а м о д і я л ь н о с т и і а к т и в н о с т и н и з о в и х м а с у к р а ї н с ь к о г о н а р о д у, нині більш свідомого і розбурханого, ніж то було перед революцією. Нарешті ми віддаємо повинне і тим змаганням кращих, може часто й невідомих кооператорів на Наддніпрянщині, що ведуть її м і ж б а г а т ь м а с к е л я м и і п р і р в а м и до постепенного п о б о р ю в а н н я в с і х п е р е п о н, до створення і т. д."

Які це „скелі, прірви і перепони" мав автор нашої статті на думці, це видно з уступу, що попереджував ці думки.

„Там, де д е р ж а в н а в л а д а ще не л и ш а є к о о п е р а т и в н о г о р у х у без своєї ч а с т о - г у с т о в а ж к о ї о п і к и, там, де додержування правдивих кооперативних принціпів ще не увійшло в практику кооперації, там, де ще так широко розтрачують і крадуть громадсько-кооперативне добро і с у д с в о ї м б ю р о к р а т и ч н и м урядуванням к р и є т и х з л о д і ї в в громадській справі, а господареві кооперативи, Загальним Зборам, ще й досі н е в і л ь н о п р и д о п о м о з і т а є м н о г о г о л о с у в а н н я обєктивно виправити свої помилки та радикально залікувати свої „болячки", там можна бачити на сьогодня лише те, що ми спостерігаємо на самім ділі і що лише й було можливим при таких обставинах".

Як бачимо, автор цих слів не тільки не робив ніякої реклями большевицькому режімові, але навпаки, представляв його всю шкідливість для укр. кооперації.

Неправда й те, що у двох інших статтях, що їх наводить „Вістник" Кооп. Республика робила рекляму большевії, бо в цих статтях була мова не про роботу урядових чинників, тільки українських кооперативних орґанізацій. Правдою є, що Кооп. Республика завжди робила виразну ріжницю між большевицьким урядом і низовим кооп. громадянством на Наддніпрянщині, яке в тім часі (1928 р.) було ще в більшости українське і мало змогу дещо робити (поки і цеї можливости не вбила лють сталінської диктатури).

Не є врешті правдою і те, що „Кооп. Республика" в своїй публіцистичній праці кермується якоюсь модою; зате є правдою, що лінія Кооп. Республики у принціпових питаннях була все одна і незмінна, про що легко і кожної хвилі можуть переконатися читачі.

За Редакцію Кооперативної Республики

Карло Коберський вр.